

Leena Perkiö ja Kimmo Kuuppelomäki

**Lihaketjun eri sidosryhmien käsitysten vertailua sikojen
ja nautojen hyvinvointiasioissa**

Opinnäytetyö

Kevät 2013

Maa- ja metsätalouden yksikkö

Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Maa- ja metsätalouden yksikkö

Koulutusohjelma: Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Maatalouden tuotantotalous

Tekijät: Leena Perkiö ja Kimmo Kuuppelomäki

Työn nimi: Lihaketjun eri sidosryhmien käsitysten vertailua sikojen ja nautojen hyvinvointiasioissa

Ohjaaja: Juhani Suojaranta

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 69

Liitteiden lukumäärä: 1

Keskustelu eläinten hyvinvoinnista on lisääntynyt yhteiskunnassa ja sen merkitys eläintuotannon parissa toimiville tahoille on kasvanut. Joillekin kuluttajille eläinten hyvinvointi on nousemassa yhdeksi ostopäätöksen valintakriteeriksi ja osalle kuluttajista eläinten hyvinvointi on tärkeä asia vaikka eivät itse lihaa edes söisikään. Eläinten hyvinvointiin liittyen on tehty useita eri tutkimuksia, niin Euroopassa kuin Suomessakin. Tutkimustuloksia on alettu soveltamaan käytännössä lihaketjun eri tasoilla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, eroavatko lihaketjun eri sidosryhmien käsitykset sikojen ja nautojen hyvinvointiasioissa. Mielipiteiden poiketessa toisistaan tarkoituksena oli selvittää mielipiteiden eroavaisuudet sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. Tutkimus suoritettiin empiirisenä tutkimuksena ja tämän kvalitatiivisen tutkimuksen strategiana oli Survey-tutkimus. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Tutkimukseen haastateltiin lihaketjun sidosryhmiä eli tuottajia, elintarvikeyhtiön edustajia sekä kaupan ja ravintolan edustajia. Lisäksi aineistona lähinnä teoriaosuuteen käytettiin Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry:n toiminnanjohtajan haastattelua.

Lihaketjun sidosryhmistä tuottajat ja elintarvikeyhtiö olivat usein samalla kannalla eläinten hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Kaupalla ja ravintolalla oli usein näiden edellisten ajatuksista poikkeava mielipide lähinnä heidän näkökulmansa erilaisuuden vuoksi. Tulokset haastateltavien vastaussuunnista vastasivat alkuperäistä mielikuvaa, jonka mukaan lihaketjun alkupää eli tuottajat ja elintarvikeyhtiö, ovat perehtyneet enemmän eläinten hyvinvointiasioihin käytännön tasolla kuin ketjun loppupää, eli kauppa ja ravintola.

Avainsanat: hyvinvointi, sika, nauta, sidosryhmä

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Agriculture and Forestry, Ilmajoki

Degree programme: Agriculture and Rural Enterprises

Specialisation: Production Economics

Authors: Leena Perkiö and Kimmo Kuuppelomäki

Title of thesis: Comparison of meat chain stakeholders' perception of pigs and cattle welfare issues.

Supervisor: Juhani Suojaranta

Year: 2013

Number of pages: 69

Number of appendices: 1

In our society the welfare of animals in meat production has become a big matter. To some consumers this have affected in negative ways to their behaviour on choosing their meat products at the market. Some people even fight their ways trough politics to get their opinions of welfare heard. There are also many studies about welfare of animals in Europe and parts of the results have been made use of different levels at the meat production chain.

The aim of this thesis was to find out do the perceptions of animal welfare differ from each other with stakeholders. Stakeholders of meat chain are meat producers, Food Company, trade and restaurants. Study was executed by empirical study and this qualitative research strategy was Survey-study. Data was collected by interviewing meat chain stakeholders. In addition, the Executive Director of Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry was interviewed for further information.

Meat chain stakeholders', meat producers' and Food Company's views were often similar to each other. Trade and restaurants had often a different opinion than the other stakeholders. Answers of the interviewees were equivalency to original notion, where primary production understands the welfare of animals better in practical level.

Keywords: Welfare, Pig, Cattle, Stakeholder

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 JOHDANTO	8
1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoite.....	8
1.2 Tutkimuksen viitekehys	9
2 SIKOJEN JA NAUTOJEN KASVATUS SUOMESSA	11
2.1 Maatilojen lukumäärä ja rakennemuutos.....	11
2.2 Sikojen kasvatusteknologia.....	11
2.3 Nautojen kasvatusteknologia	15
3 ELÄIMEN HYVINVOINTI	20
3.1 Mitä eläimen hyvinvointi on	20
3.2 Hyvinvoinnin tekijät, mittarit ja arviointi.....	22
3.2.1 Tekijät	22
3.2.2 Mittarit	25
3.2.3 Hyvinvoinnin arviointimenetelmiä.....	27
4 LAKIEN JA SÄÄDÖSTEN RAJAAMA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	31
4.1 Suomen ja EU:n asettamat säädökset eläinten hyvinvoinnista	31
4.1.1 Lait.....	32
4.1.2 Valtioneuvoston asetukset	33
4.1.3 Maa- ja metsätalousministeriön päätökset ja asetukset.....	34
4.1.4 Eläinsuojelua koskevat EU-asetukset ja EU-direktiivit	35
4.2 Eläinten hyvinvointiin liittyvät viranomaiset ja muut toimijat	36
5 POLITIIKAN JA MARKKINOIDEN RAJAAMA	
TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	38
5.1 Poliitiikan vaikutukset sian ja naudan hyvinvointiin	38

5.2	Markkinoiden ja kuluttajien vaikutukset hyvinvointiin.....	40
6	LIHAKETJUN TOIMET HYVINVOINNIN EDISTÄMISEKSI	43
7	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSAINEISTO	46
7.1	Tutkimusmenetelmä.....	46
7.2	Teemahaastattelun toteutus.....	47
7.3	Tutkimusaineisto	48
8	TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET	49
8.1	Tutkimuksen sidosryhmät ja haastatteluaineiston analysointi	49
8.2	Aineiston tulokset	50
8.2.1	Eläimen hyvinvoinnin määritelmä ja seikat, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota	50
8.2.2	Käsitys eläinten hyvinvoinnin ja kuluttajien tietämyksen tasosta Suomessa	51
8.2.3	Kuluttajien valistamisen tahot ja keinot	52
8.2.4	Lisätiedon tarve ja sisältö.....	53
8.2.5	Ruokinnan ja jalostuksen vaikutus hyvinvointiin.....	54
8.2.6	Taloudellisen lisäarvon vaikutus hyvinvoinnin edistämiskeinoihin...	55
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN ARVIOINTI.....	56
9.1	Johtopäätökset.....	56
9.2	Tulosten arviointi	58
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	67

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys	10
Kuvio 2. WQ-menetelmän periaatteet ja kriteerit.....	28

Käytetyt termit ja lyhenteet

Ensikko	Sukukypsä naarassika astutuksesta tai siemennyksestä ensimmäiseen porsimiseen
Feromoni	Rauhasesta erittyvä kemiallisia signaaleja välittävä tuoksuaine
Hieho	Vähintään 8 kuukauden ikäinen poikimaton naaraspuolinen nauta
Märehtijä	Kasvinsyöjä, jonka ruoansulatuksen erityispiirteenä on etumahojensa mikrobitoiminnan avulla runsaskuituisen, heikosti sulavan ravinnon hyödyntäminen
QR-koodi	Quick Response-koodi on kaksiulotteinen kuviokoodi. Optisesti luettavista kuvioista koostuva koodimerkintä, joka sisältää kohteeseen liittyvää lisätietoa tai linkin verkkosivulle
Sidosryhmä	Taho, jonka kanssa on tekemisissä ja joihin toiminta vaikuttaa
Yksimahainen	Nisäkäs, jonka ruoansulatuskanavaan kuuluu yksi maha, jolloin ravintoaineiden imeytyminen painottuu ohutsuoleen

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoite

Suomen teollistuminen ja suurten ikäluokkien tulo työikäisiksi olivat suurimmat syyt kaupunkiin suuntautuneelle maassamuutolle 1960- ja 1970-luvulla. Ennen suurinta muuttoaaltoa kaupungeissa asui vain kolmannes Suomen väestöstä, mutta jo 2000-luvun alussa kaupunkiväestön osuus oli noin 70 %. Samalla kansantalouden tuotantosektoreista alkutuotanto on menettänyt väestö- ja työvoimaosuuttaan teollisuuden ja palveluelinkeinojen kustannuksella. (Hautala 2003, 38–41). Vuonna 2010 alkutuotannon osuus kaikista työpaikoista oli vain 3,7 % (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2006). Edellä mainitut muutokset antavat suurelle osalle väestöstä mahdollisuuden vieraantua maataloudesta ja tuotantoeläinten pidosta.

Suomessa kansalaisten elintaso on noussut yli 9-kertaiseksi vuodesta 1975 vuoteen 2012 mennessä ja vuodesta 1992 lähtienkin jo yli kaksinkertaiseksi. Elintaso on noussut joka vuosi 1975 lähtien, poisluettuna vuosien 1992 ja 2009 notkahdukset. Nämä notkahdukset johtuivat lamasta ja kummallakin kerralla bruttokansantuote aleni noin neljä vuotta aikaisemmalle tasolle. (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012). Elintason mittarina on käytetty jokaista asukasta kohden laskettua Suomen bruttokansantuotetta (bkt). Bruttokansantuote kuvaa kansantaloudessa tuotettujen tavaroiden ja palveluiden euromääräistä yhteisarvoa. Elintason nousua havainnollistaa bkt:n nousu vuoden 1860 1200 eurosta vuoden 2004 27100 euroon. (Jalava 2005).

Lisäksi tarkastelujaksolla vuodesta 1985 vuoteen 2006 kaikkien kotitalouksien kulutusmenot ovat kasvaneet yli kolmanneksella, mutta samalla aikavälillä elintarvikemenojen osuus koko tästä menomäärästä on pienentynyt viidenneksestä 13 prosenttiin. (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2006). Kotitalouksilla on enemmän rahaa käytettävissään kuin aikaisemmin, mutta kokonaismenoista yhä pienempi osa kuluu elintarvikkeiden hankintaan, joten voidaan ajatella, että ihmisillä on yhä enemmän varaa valita mitä he syövät.

Nykyisen kaltaisessa toimintaympäristössä ravinnon saannin ei tarvitse olla enää tärkein peruste ruuan hankinnassa, vaan monia muitakin näkökulmia on mahdollista painottaa. Ruuan valintaperusteita saattavat olla hyvä laatu tai ulkonäkö, ruuan alkuperä tai vaikka tuotteeseen käytetyn eläimen hyvinvointi. (Holma, Korhonen & Saloniemi 2005). Eläinten hyvinvoinnille on monenlaisia määritelmiä, mutta yhtä ainoaa oikeaa ja virallista määritelmää ei kuitenkaan ole olemassa. Tämän hetkessä lainsäädännössä määritellään vaatimuksia joilla pyritään edesauttamaan eläinten hyvinvoinnin saavuttamista, mutta lakikaan ei määrittele milloin eläin on hyvinvoiva. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 15).

Tässä opinnäytetyössä vertaillaan lihaketjun eri sidosryhmien käsityksiä ja mielipiteitä sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Haastatteluissa sidosryhmiltä haettiin termien määrittelyä, näkemyksien esiintuomista ja parhaiden menetelmien arviointia. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää eroavatko eri sidosryhmien vastaukset toisistaan ja jos eroavat, niin miten. Työssä etsitään vastausta seuraavaan kysymykseen:

- Miten eri sidosryhmien käsitykset ja mielipiteet eroavat sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyvissä asioissa?

Tutkimuksen tuloksia käytetään hyväksi toimeksiantajayrityksen markkinoinnissa ja tuotekehityksessä sekä sidosryhmäyhteistyössä.

1.2 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen ulkoinen viitekehys muodostuu laista ja säädöksistä, politiikasta ja markkinoista. Suomen, EU:n ja muiden yhteisöjen määrittelemät säädökset antavat rajat eläinten hyvinvoinnille. Poliittikka pyrkii ohjaamaan markkinoita säädösten puitteissa ja säädöksiä markkinoiden suuntauksien mukaan, Viimeisenä kuitenkin markkinat eli kansalaisten ratkaisut ostopäätöstä tehtäessä määräävät eläinten hyvinvointiin liittyvät ulkoiset vaikutukset. (Asenteet tuotantoeläimiä kohtaan ovat osa yksilön laajempaa uskomusjärjestelmää 2013)

Sisäisen viitekehysten muodostavat tutkimuksen sidosryhmien tarpeet, tietotaso ja arvot. Yksilön tai tahon tarpeet hyvinvoinnin suhteen luovat motiivin tietynlaiselle

mielipiteelle ja käsitykselle eläinten hyvinvoinnista. Tietotaso muokkaa näitä käsityksiä. (Manninen-Leivo 1999). Arvot ovat jokaisen henkilökohtainen asia, eikä niitä voi kukaan toinen kyseenalaistaa. Arvojen muodostumiseen vaikuttavat edellä mainitut asiat, mutta arvot voivat olla jopa ristiriidassa tämän tahon motiiviin tai tietoihin verrattuna. (Asenteet tuotantoeläimiä kohtaan ovat osa yksilön laajempaa uskomusjärjestelmää 2013)

Nämä tekijät ovat taustalla, kun yksilö tai taho muodostaa käsityksen eläinten hyvinvoinnista. (Asenteet tuotantoeläimiä kohtaan ovat osa yksilön laajempaa uskomusjärjestelmää 2013).

Kuvio 1. Tutkimuksen viitekehys.

2 SIKOJEN JA NAUTOJEN KASVATUS SUOMESSA

2.1 Maatilojen lukumäärä ja rakennemuutos

Maatiloja on ollut enimmillään 1950 ja 1960-lukujen vaihteessa, yli 300 000. Vuoden 1995 määrä oli laskenut noin 100 000:een. (Kyyrä 2012). Maatilojen lukumäärä on jatkanut laskuaan Suomen EU-jäsenyyden aikana, sillä vuoden 2012 lopussa maatiloja oli enää hieman alle 60 000 (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013a). Kankaanpään (2012) mukaan luonnonmukaisen tuotannon osuus kaikista maataloista oli 7 % eli noin 4300 maatilaa vuonna 2012 ja luomukotieläintilojen määrä vuonna 2010 oli noin 570 (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 120). Sika-tilojen lukumäärä oli vuoden 2012 loppuun mennessä pudonnut 1700:een eli alle kolmannekseen vuoden 1995 tilanteesta. Nautatilojen, pois lukien lypsykarjatilat, lukumäärä on laskenut 9400 tilasta 3500 tilaan vuosina 1995–2012. (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013a). Suomessa kasvatettavien sikojen ja nautojen määrä on pysynyt lähes samana EU:n aikana, mikä tarkoittaa, että tilakoot ovat kasvaneet merkittävästi. Sikatalous on alueellisesti vahvasti keskittynyttä. Sikatiloja on eniten Varsinais-Suomen, Etelä-Pohjanmaan sekä Pohjanmaan alueella. Nautojen kasvatusta, pois lukien lypsykarjatalous, on levittäytynyt hieman tasaisemmin koko Suomen alueelle. (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2013b).

2.2 Sikojen kasvatusteknologia

Emakkosikalassa porsaita tuotetaan kasvatettavaksi lihasikalaa. Nykyaikaisissa suuremmissa, yleensä yli 250 emakon sikaloissa, on käytössä tietty tuotantorytmi, eli viikkokierto. Pienemmissä yksiköissä sama tuotantorytmi on kaksi tai kolme viikkoa. Yhden viikon tuotantorytmissä emakot on jaettu halutun kokosiin ryhmiin porsimispäivän mukaan ja ne porsivat suunnilleen samaan aikaan, korkeintaan parin päivän erotuksella. Porsitusosastoja on ryhmäkoosta riippuen yleensä 5-6, jotta yksi osasto voidaan täyttää ja tyhjentää kerralla viikoittain. Tällöin pesutkin voidaan tehdä koko osastolle yhtä aikaa. Vieroitukset tehdään joka viikko ryhmitäin, jolloin porsaat siirretään välikasvatusosastoon noin 28 päivän ikäisinä ja noin

8 kg painoisina. Emakot siirretään siemennysosastoon ja siemennetään uudelleen noin viiden vuorokauden kuluttua vieroituksesta. Kun vieroitettut emakot on siemennetty, niitä pidetään osastolla neljä viikkoa, jonka jälkeen tehdään tiineystarkastus, esimerkiksi skannerilla. Tiineet emakot siirretään joutilosastoon ryhmitäin ja noin viikko ennen odotettua porsimista siirretään jälleen porsimisosastoon. Emakon tiineys kestää 114 vuorokautta eli kolme kuukautta, kolme viikkoa ja kolme päivää. (Kaaro ym. 2012, 131).

Porsitusosastot on erotettu toisistaan väliseinillä, jotta olosuhteet pysyvät mahdollisimman tasaisina yhden osaston sisällä ja ne ovat optimaaliset eri-ikäisille porsaille. Porsitusosaston karsinoissa on yleisimmin käytössä porsitushäkki, joka suojelee porsaita emakon tallomiselta. Toisaalta porsitushäkki heikentää emakon lihaskuntoa sekä jalkaterveyttä, sillä emakko on paikoillaan karsinassa koko imetyksikauden ajan. Vaihtoehto porsitushäkille on vapaaporsitus. Emakko on karsinassa vapaana ja porsaille on eristetty emakon liikkumiselta alue, johon porsaat pääsevät kulkemaan vapaasti. Vapaassa porsituksessa porsaiden talloutumisvaara on suurempi, mutta edistää sen luontaista käyttäytymistä, kuten esimerkiksi pesänrakennusviettiä. Porsitushäkkejä käytettäessä karsinoiden lattiat ovat joko umpibetonia, puoliritilälattiaa tai kokoritulälattiaa. Suomessa suurissa yksiköissä yleisin ratkaisu on kokoritulälattia, sillä se on helppo pitää puhtaana. Virike- ja pesänrakennusmateriaalin jakaminen emakolle on kuitenkin haasteellista. Puoliritilälattia helpottaa virikkeiden käyttöä, mutta toisaalta puhtaanapito on vaikeampaa. (Kaaro ym. 2012, 132–134). 2028 voimaan tulevassa asetuksessa sikojen suojelusta onkin otettu kantaa kokoritulälattian käyttämisestä porsituskarsinassa. Siirtymäajan jälkeen porsituskarsinassa tulee olla vähintään puolet kiinteää lattiaa. Siirtymäaika ei kuitenkaan koske uudisrakennuksia tai siirtymäaikana peruskorjattavia eläinsuojia, vaan asetukset astuu voimaan heti. (A 15.11.2012/629).

Välikasvatusosastossa porsaita kasvatetaan 6-7 viikkoa ja siirretään sen jälkeen lihasikalaan noin 30 kg painoisina. Välikasvatusosastossa porsaita on karsinassa aluksi enemmän, karsinan koosta riippuen 15–25, mutta porsaiden kasvaessa eläinten määrää karsinassa vähennetään. Tällöin niillä on riittävästi tilaa ruokailla ja levätä yhtäaikaaisesti, eikä synny turhia konflikteja. (Kaaro ym. 2012, 135–136).

Lihaskalassa emakkosikalasta tuodut porsaet kasvatetaan teuraskypsiksi. Lihaskaloissa on yleensä erillinen sairaskarsina, jotta sairaat eläimet saavat toipua rauhassa. Porsaita sisään tuotaessa ja lihasikoja teurastettavaksi lähetettäessä lastaustilojen toimivuus on tärkeää eläinten jouhevalle liikkumiselle. Eläinliikenteen hyvä suunnittelu on tärkeää myös hygienian ja tautiturvallisuuden kautta, jotka vaikuttavat täten eläinten hyvinvointiin. Lihaskaloissa yleisin lattiatyyppe on osaritulälattia. Osa lattiasta on umpibetonia ja osa joko betonista tai valuraudasta tehtyä ritilää, jonka alla on lietekuilu. Kiinteä lattia mahdollistaa paremman virikemateriaalin käytön, sillä käytettävä virikemateriaali, esimerkiksi olki tai puru, saattaa pudota ritilälattian läpi ja tukkia lannanpoistojärjestelmää. Virikkeiden käyttö niin välikasvatuksessa kuin lihasikalassakin parantaa eläinten hyvinvointia. Eläimillä on enemmän tekemistä, eikä niiden tarvitse purkaa pitkävetisyyden aiheuttamaa turhautumistaan lajitovereihin, mikä ilmenee yleensä hännänpurentana tai muuna häiriökäyttäytymisenä. Kuten välikasvatuksessa, myös lihasikalassa karsinassa olevien eläinten lukumäärää vähennetään niiden kasvaessa, jotta ruokintakaukalon pituus ja karsinatila ovat eläimille riittäviä. (Kaaro ym. 2012, 139–142).

Lihaskalat ovat joko kertatäyttöisiä tai jatkuvatäyttöisiä. Kertatäyttöisessä lihasikalassa koko sikala tai yksi kokonainen osasto täytetään kerralla, ja kaikki porsaet ovat suunnilleen saman ikäisiä ja kokoisia. Tämän vuoksi ruokinta on yksinkertaista, sillä kaikki eläimet syövät yhtä rehulaatua. Koko sikala tai osasto saadaan tyhjäksi ja pesuun kerralla, jolloin tautien leviäminen eri täyttöerien välillä katkeaa. Kertatäyttöisessä lihasikalassa on tärkeää, että eläimet kasvavat tasaisesti. Muutoin heikkokasvuisten porsaiden teuraspainoa pitää odottaa ja koko sikala käy vajaalla tehokkuudella. Jatkuvatäyttöisessä lihasikalassa eläimet jaetaan iän ja koon mukaan osastoihin. Osastoja täytetään ja tyhjennetään eri aikoihin jatkuvalla syötöllä. Lisäksi hitaammin kasvaville lihasioille on yleensä oma osasto, jossa ne voidaan kasvattaa teuraspainoon saakka. Etuna jatkuvatäyttöisessä lihasikalassa on, että porsaet saadaan yleensä samasta emakkosikalasta. Usein kyseessä on yhdistelmäsikala, jossa emakkosikala ja lihasikala sijaitsevat jopa samassa rakennuksessa. Tällöin bakteeritaso ja porsaiden genetiikka ovat tasaisempia. Jatkuvatäyttöisessä lihasikalassa teurastilit tulevat säännöllisemmin, talouden suunnittelu on helpompaa ja sikalan toiminnassa voidaan keskittyä vaikka eläinten hyvinvointin parantamiseen. (Kaaro ym. 2012, 142).

Niin sikojen kuin nautojenkin lastaus eläintiloissa on sujuvaa silloin, kun lastaustilat ja –tilanteet on suunniteltu eläimen luontaista käyttäytymistä ajatellen. Eläin kokee olonsa turvallisemmaksi ryhmässä, mikä myös jouduttaa lastaustilannetta. Terävät varjot, jyrkät kulmat ja mutkat ovat eläimelle pelottavia, joten esimerkiksi näiden stressitekijöiden minimoiminen lisää lastauksen mielekkyyttä ja eläimen hyvinvointia. Eläinten käsittelijän rauhallisuus ja kärsivällisyys ovat niin ikään tärkeässä roolissa. Stressitön ja kiireetön lastaus on eläimen, eläinten hoitajan sekä tilanteen sujuvuuden kannalta paras vaihtoehto. (Hänninen & Valros, 2005, 35–41).

Sika on laumaeläin. Se haluaa ruokailla, nukkua ja liikkua ryhmässä. Joka laumassa on tietty arvojärjestys, joten tilaa väistämiseen tulee olla riittävästi. Tällöin koko ryhmä pystyy toimimaan yhtäaikaaisesti, eikä synny turhia konflikteja. Eläinryhmät olisi hyvä pitää mahdollisimman samana, sillä uudessa ryhmässä arvojärjestys muodostetaan uudelleen tappelemalla. Tappelut ovat eläimille stressaavia, mutta myös syntyneet vauriot ja haavat vaikuttavat hyvinvointiin. Karsinat ja osat on jaettu rakenteellisesti eri alueisiin, kuten ruokailu-, nukkumis- ja sontimiseleisiin. Sika lepää mielellään kuivassa, lämpimässä ja vedottomassa paikassa. Siksi makuupaikka ja lantakäytävä tulisi olla selvästi eroteltuna. (Telkänranta & Valros 2005, 58–61).

Sika on ruuansulatukseltaan yksimahainen, kuten ihminenkin. Sika pystyy hyödyntämään hyvin niin kasvi- kuin eläinperäistäkin rehua. Yksimahaisuuden vuoksi se ei kuitenkaan pysty hyödyntämään kuitupitoista korsirehua samoin kuin märehitjät, sillä ravinto kulkee ruuansulatuksen läpi nopeammin ja selluloosan sulatus on tehottomampaa. Siksi sian ruokinnassa käytetään pääosin viljaperäisiä tuotteita. Ruokinnassa tulisi lisäksi turvata riittävä vedensaanti sialle. Vesi auttaa säätelämään sian kehon lämpöä ja se ylläpitää kehon eri toimintoja ja vaikuttaa maidontuotantoon sekä kasvuun. (Perttilä & Siljander-Rasi 2006, 14, 25).

Ruokinnan suunnittelu on tilakohtaista, ja monilla eri vaihtoehdoilla voidaan päästä hyvään lopputulokseen. Ruokintasuunnitelmaa tehtäessä niin teollisista kuin kotoisista käytettävistä rehun raaka-aineistakin, tulisi olla tiedossa niiden koostumus sekä rehuarvot. Viljoista ruokinnassa käytetään pääosin ohraa, mutta myös vehnää ja kauraa. Pelkkä vilja ei kuitenkaan riitä täyttämään sian ravinnontarvetta, vaan ruokintaa täydennetään valkuais-, kivennäis- ja vitamiinilisillä. Teollisista re-

huista on saatavilla myös täysrehuja eri tuotannon vaiheissa oleville eläimille. Täysrehun lisäksi muita ravintoainetäydennyksiä ei tarvita. Siällä ravinnontarve riippuu eri tuotannon vaiheista sekä iästä, joten ruokinta tulisi suunnitella kullekin ruokintaryhmälle erikseen. (Partanen, Perttilä & Siljander-Rasi 2006, 27–36).

Nykyaikaisilla automatisoiduilla ruokintalaitteilla ruokinta helpottuu ja ruokintamäärät sekä –seokset ovat tasaisempia ja tarkempia kuin manuaalisesti tehtynä. Automaattisilla järjestelmillä siat saavat painonsa, ikänsä ja tuotantokierronvaiheensa mukaisesti oikean määrän, oikein koostettua ravintoa. Automaatio eläinsuojan eri järjestelmissä, kuten ilmanvaihdossa, lämmönsäätelyssä sekä valaistuksessa helpottavat manuaalisesti tehtäviä töitä. Tällöin eläintenhoitajalle jää enemmän aikaa eläinten hyvinvoinnin tarkkailuun sekä havainnointiin. Lisäksi häiriötilanteissa automaattiset hälytysjärjestelmät takaavat sen, että ongelmiin voidaan puuttua ajoissa. (Kaaro ym. 2012, 143–148).

Sika on päiväaktiivinen, joten ruokinnat ja eläinten hoitotoimenpiteet suoritetaan päiväsaikaan (Telkänranta & Valros 2005, 61). Tiineiden emakoiden suositeltava ruokintakertojen määrä on kaksi kertaa päivässä, kun taas imettävillä emakoilla ruokintakertoja saattaa olla yli kolme. Mikäli emakko on korkeatuotoksinen, ruokintakertoja voi olla jopa neljä tai viisi vuorokaudessa. Välikasvatuksessa olevilla porssilla sekä lihasioilla ruokintakertoja on hyvä olla useampia päivän aikana. Ruokintakertojen määrä voidaan kaksinkertaistaa jakamalla yksi ruokintakerta kahdeksi annostelukerraksi. Tällöin niiden mahalaukut ovat jatkuvasti täynnä ja eläimillä on enemmän tekemistä. Lisäksi rehu on joka kerta tuoretta, eikä se jää ruokintakaukaloon huonontumaan. (Kaaro ym. 2012 54–55, 59 ja 64).

2.3 Nautojen kasvatusteknologia

Suomessa suurin osa, noin 80 % naudanlihantuotannossa kasvatettavista eläimistä on maitorotuisia (Tauriainen 2006, 9). Myös maito- ja liharotuisien risteytyksiä kasvatetaan teuraaksi. Mikäli tietyiltä yksilöiltä ei haluta jälkeläisiä maidontuotantoon, ne siemennetään liharotuisilla sonneilla ja syntyvät vasikat lähetetään kasvattamoihin kasvatettavaksi teuraskypsyyteen saakka. Sama pätee myös emolehmätuotantoon ja jalostuseläinten tuotantoon. Ne hiehot, joilta ei haluta jälkeläi-

siä, kasvatetaan teuraaksi tilalla tai ne lähetetään kasvatettavaksi loppukasvatustilalle. (Niskanen 2006, 186–187).

Maitorotuiset vasikat myydään maidontuotantotilalta tavallisesti 1-3 viikon ikäisenä vasikkakasvattamoon eli niin kutsuttuun välikasvattamoon. Välikasvattamossa eläimet ovat kolmesta kuuteen kuukautta, jossa niiden hoitoon, terveyden havainnointiin ja hyvinvointiin keskitytään täyspainotteisesti. Ne saavat hyvälaatuista maitorehua ja lisäksi niitä totutetaan samalla pelkän väki- ja karkearehun syöntiin. Välikasvattamosta ne siirretään loppukasvattamoon. Tila voi olla myös yhdistelmätila, jossa on sekä vasikoiden välikasvatusta että loppukasvatusta. Loppukasvatuksessa eläin on 12–16 kuukautta, jonka aikana se kasvatetaan teuraspainoon saakka. Mikäli eläimet kasvavat tasaisesti ryhmissä, voidaan osastot täyttää ja tyhjentää kerralla. Tällöin on tärkeää, että osastoille tulevat eläimet ovat suunnilleen saman ikäisiä ja kokoisia. (Alatalo ym. 2007, 13–14).

Emolehmätuotannossa voidaan erikoistua eri tuotantomuotoihin tai tila voi toimia yhdistelmätilana, jossa vasikat kasvatetaan teurasikään asti. Yhdistelmätilalla taukipaine on matalampi, sillä eläimiä siirrellään vähemmän tilalta toiselle ja osastosta toiseen. Pienellä yhdistelmätilalla ruokinta voi kuitenkin olla haasteellista toteuttaa yksinkertaisesti, sillä ruokintaryhmät ovat eri-ikäisiä ja ravinnontarpeet erilaisia. Yhdistelmätilalla rakennuksissa, niiden rakenteissa sekä karsinakoossa on otettava huomioon eri ikäryhmien tarpeet, sillä eläinryhmiä on enemmän kuin erikoistuneessa tuotannossa. Isot eläimet tarvitsevat riittävästi tilaa saavuttaakseen hyvän päiväkasvun ja toisaalta väljemmät olosuhteet auttavat myös stressittömämmän kasvuympäristön luomisessa. (Alatalo ym. 2007, 10–11).

Erikoistuminen eri tuotantomuotoihin mahdollistaa keskittymisen tiettyihin asiakokonaisuuksiin, kuten eläinten hyvinvointiin. Pihvivasikantuotannossa emolehmätila kasvattaa vasikat vieroituskään asti, jonka jälkeen ne myydään loppukasvattamoon kasvatettavaksi teuraspainoon saakka. Pihvivasikan tuotannossa eri-ikäisiä ruokintaryhmiä on vähemmän, joten uusien rakennusten suunnittelu sekä rakenteellinen toteutus helpottuvat. Mikäli emolehmät poikivat keväällä, vasikat vieroitetaan syksyllä. Jos taas poikiminen sijoittuu syksyyn, vieroitus tapahtuu keväällä. Mikäli poikima-ajat on pystytty ajoittamaan tiiviiseen ajanjaksoon, poikimisten val-

vominen ja tarkkailu sijoittuvat lyhyelle aikavälille. Poikimisia on voitava tarkkailla jopa kellon ympäri. (Alatalo ym. 2007, 10–11).

Naudanlihantuotantoon käytettävät rakennukset ja laitteet ovat yksinkertaisempia ja edullisempia kuin esimerkiksi lypsykarjan eläinsuojat ja niiden rakennus- ja laiteratkaisut. Lihanautojen eläinsuojaan ei tarvita esimerkiksi kallista lypsylaitteistoa. Lisäksi samankokoiseen rakennukseen mahtuu enemmän eläimiä, koska tarvittavaa laitteistoa on vähemmän ja rakenteelliset ratkaisut ovat yksinkertaisempia. (Alatalo ym. 2007, 110–111).

Koska nauta on laumaeläin, sille on hyvinvoinnin kannalta tärkeää lajitovereiden seura. Nautojen kasvatuksessa rakennuksissa parsien ja yksilöpilttuiden sijaan käytetäänkin pääasiassa ryhmäkarsinoita. (Alatalo ym. 2007, 91). Ternivasikoita voidaan pitää yksilökarsinassa, mikäli ne pystyvät näkemään ja koskettamaan lajitovereitaan. Nautaa voidaan pitää umpiseinäisessä yksilökarsinassa, mikäli lääketieteellisistä syistä se on välttämätöntä. (A 10.6.2010/592). Nautojen hyvinvoinnin ja sosiaalisen kanssakäymisen kannalta hyvä vaihtoehto on kuitenkin ryhmäkarsina, jossa osa lattiapinta-alasta on kiinteäpohjaista ja kuivitettua. Naudan hyvinvoinnin kannalta myös muiden olosuhteiden mitoitus erikokoisille ja -ikäisille eläinryhmille on tärkeää. Vasikka on esimerkiksi herkempi kylmyydelle ja kosteille olosuhteille kuin kasvatuksen loppuvaiheessa oleva nauta. (Alatalo ym. 2007, 91–92).

Kuten sikalarakennuksissa, myös nautojen eläinsuojissa automaatio hyvien kasvatusolosuhteiden luomiseen on merkittävä lisä eläinten hyvinvoinnille. Ilmastoinnin toimivuus on tärkeää, jotta eläimet voivat hyvin. Veto, kosteus tai huono ilmanlaatu haittaavat eläimen ruokahalua sekä sitä kautta kasvua ja saattavat pitkällä aikavälillä aiheuttaa terveysongelmiakin. Ilmanlaatua voi parantaa myös toimiva ja riittävän usein tapahtuva lannanpoisto. Lannanpoiston automatisointi raapalla vähentää manuaalista työtä, kuten pihaton lantakäytävän tyhjentämistä traktorilla. Manuaalisen työn vähentyessä eläintenhoitaja voi keskittyä enemmän hyvinvoinnin kannalta oleelliseen tarkkailuun ja havainnoimiseen. (Alatalo ym. 2007, 101, 122–124).

Mitä suurempia kasvatettavat eläimet ovat, sitä tukevampia ja vahvempia rakenteita karsinoihin tarvitaan. Helposti hajoava karsinan kalusto saattaa aiheuttaa sen,

että eläimet satuttavat itseään. Karsinoiden seinät voidaan tehdä raudasta tai betonista. Lämpimissä kasvattamoissa on usein ritiläpalkkikarsinoita tai osarituläpalkkikarsinoita, jossa on kiinteällä lattialla eroteltu makuualue. Lietelannanpoisto on tavallisin lämpimän kasvattamon lannanpoistojärjestelmä. (Alatalo ym. 2007, 96, 98).

Kylmäpihatoissa on yleisesti käytössä kestokuivike-, tasalattia- tai vinopohjakarsinat, joiden lannanpoisto tehdään tavallisesti traktorilla, kuormaamalla lantakäytävät puhtaaksi suoraan lantalaan. Kestokuivikepohjaisia pihattoja tyhjennetään muutamia kertoja vuodessa, kun taas tasalattia- ja vinopohjaisissa eläintiloissa tyhjennysväli on vain muutama viikko. Vinopohjakarsinoissa on lantakäytävä ja kynnyks makuualueelle, joka on vinoon valettu. Lanta kulkeutuu eläinten liikkuesssa makuualueelta lantakäytävälle. (Alatalo ym. 2007, 100–105).

Nautojen hyvinvointia lisää pihattojen yhteyteen rakennetut jaloittelutarhat, joskaan ne eivät ole pakollisia tavanomaisessa tuotannossa. Nautojen pääsy ryhmittäin jaloittelutarhoihin on hyvinvointia ajatellen tärkeää, sillä eri eläinryhmien sekoittaminen laittamalla ne samaan tarhaan aiheuttaisi turhia konflikteja ryhmien välillä. (Alatalo ym. 2007, 109).

Kuten sioilla, myös naudoilla on laumassaan tietty arvojärjestys. Arvojärjestys määräytyy kahdenkeskisten suhteiden avulla. Arvojärjestyksen ymmärtäminen laumassa auttaa nautoja välttämään tappeluita ja tekee laumasta yhtenäisemmän. Eläinryhmien toistuva sekoittaminen aiheuttaa eläimille stressiä sekä tappeluita ja saattaa vaikuttaa jopa lihan laatuun. (Hänninen, Raussi & Telkänranta 2005, 49).

Nauta on laiduntava laumaeläin ja se on päiväaktiivinen. Syöminen vie naudan vuorokaudesta luontaisesti noin 10 tuntia ja märehminen neljästä yhdeksään tuntia. Isot muutokset ruokinnassa tai ruokintakertojen pitkät välit aiheuttavat ruoansulatusongelmia (Castrén 1997, 88–89). Alatalo ym. (2007, 39) mukaan naudan ruoansulatuksen toimivuuden kannalta kuitupitoisen karkearehun käyttö ruokinnassa on tärkeää. Pötsin toiminta häiriintyy, mikäli väkirehuruokinta on liian voimakasta. Castrénin (1997, 90–91) mukaan nauta on laiska juomaan, joten jos vettä on liian vähän saatavilla, se jättää juomisen vähiin, jolloin rehun syönti ja tuotos heikkenevät. Naudan kytkeminen paikoilleen pitkiksi kausiksi heikentää niiden

yleiskuntoa sekä jalkaterveyttä. Liikunta parantaa naudan aineenvaihduntaa ja hormonitoimintaa, ja liikunta on sille myös mieluista.

Vasikka on syntyessään yksimahainen, joten sen ruuansulatus ei vielä pysty hyödyntämään märehitjälle luontaista ravintoa, eli korsirehua. Lisäksi sillä on luontainen tarve imeä, niinpä maito tai maitorehu on vasikan tärkein ravinnon lähde muutamien viikojen ikään saakka, jonka jälkeen vasikkaa voi totuttaa hyvälaatuiselle kuivalle heinälle. Ensimmäisen elinviikon aikana tarjolle voi laittaa myös väkirehua, jotta ruuansulatuksen ja etumahojen kehittyminen lähtee hyvin käyntiin. Vasikan aloittaessa märehittämisen kahden tai kolmen kuukauden iässä, ruokintaan lisätään myös säilörehu. (Luomajärvi & Strohecker 2001, 31–32, 34).

Rehuanalyysien teettäminen säilörehusta ja väkirehun raaka-aineista auttaa nautojen ruokintasuunnitelman teossa. Rehuanalyseja teettämällä varmistetaan myös käytettävien rehujen puhtaus ja turvallisuus. Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta tarkoituksenmukainen ruokinta on tärkeää. Pelkkä heinä, säilörehu tai nurmi ja vilja eivät riitä täyttämään naudan ravinnontarvetta, joten tarpeiden mukaiset kivennäiset ja vitamiinit ovat tärkeitä tekijöitä eri eläinryhmien ruokinnassa. Riittävä ja tarpeenmukainen ruokinta on hyvä perusta naudan hyvinvoinnille. (Alatalo ym. 2007, 40–43).

3 ELÄIMEN HYVINVOINTI

3.1 Mitä eläimen hyvinvointi on

Hyvinvointi on eläinyksilön oma kokemus olotilastaan. Eri lajin eläimillä on erilaiset tarpeet ja lajin sisälläkin on rotuvaihtelua ja kokoeroja, jotka eriyttävät hyvinvoinnin edellytyksiä. Yhä useammin on myös tarpeen tarkentaa, ettei eläimillä ole useinkaan samat vaatimukset hyvinvoinnin toteutumiseksi kuin ihmisellä. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 15–16) Eläimen hyvinvointi käsitteenä pyrkii kuvaamaan tilannetta kokonaislaajuisesti itse eläimen näkökulmasta. Hyvinvoinnin eri määritelmiä on kymmeniä ja jokaisessa painotetaan hieman eri osa-aluetta, mikä vaikuttaa lopputulokseen. (Holma, Korhonen & Saloniemi 2005). Esimerkkinä Kansallinen tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta määrittelee eläimen hyvinvoinnin seuraavalla tavalla:

Hyvinvointi on eläimen kokemus sen fyysisestä ja psyykkisestä olotilasta. Eläimen hyvinvointiin vaikuttavat sen mahdollisuudet sopeutua ympäristön tapahtumiin ja olosuhteisiin. Jos sopeutuminen ei onnistu, tai aiheuttaa eläimelle jatkuvaa tai voimakasta stressiä, räsitusta tai patologisia muutoksia, eläimen hyvinvointi heikkenee. Eläinten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa pito-olosuhteilla, hoidolla ja eläinjalostuksella. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 15–21).

Kun eläinten hyvinvoinnille on monenlaisia määritelmiä, eikä yhtä yleisesti hyväksyttyä oikeaa ole olemassa, käsitteen määrittelyyn vaikuttavat määrittelevän yksilön tai tahon taustatiedot, kokemukset ja asenne eläinten pitoon (Manninen-Leivo 1999). Hyvinvointiin vaikuttavat monet tekijät, mutta niiden keskinäistä tärkeysjärjestystä on erittäin vaikea osoittaa. Holma, Korhonen ja Saloniemi (2005, 4-11) vertailevat esimerkkinä luomukanan ja tavanomaisen broilerin olosuhteita. Luomukana voi ulkoilla ja sen ympäristö on virikkeellinen, mutta loistartunnan riski on korkea. Broilerilla tautien vastustaminen on paremmalla tasolla, mutta ympäristö ei ole yhtä virikkeellinen. Kummassakin tapauksessa tavoitteena on eläimen hyvinvointi, mutta siihen kumpi on oikeampi vaihtoehto, vaikuttavat arvioijan oma arvo maailma. (Holma, Korhonen, Saloniemi & Valros 2005, 5)

Eläinten hyvinvointia on tutkittu maailmalla jo vuosikymmeniä, Suomessakin jo toista kymmentä vuotta. Hyvinvoinnin määritelmiä ja keinoja sen mittaamiseen on monenlaisia, mutta yhteisesti hyväksytyä mallia ei ole onnistuttu kehittämään. (Manninen-Leivo 1999). Esimerkiksi Kansallisessa eläinten hyvinvointiraportissa esitetään neljä erilaista hyvinvointimääritelmien peruslähtökohtaa. Eräs hyvinvointimääritelmien peruslähtökohdista on tuntemuslähtöinen malli, jossa eläimen hyvinvointi on alentunut vasta sitten kun eläimen kivun tunnetta tai se voi huonosti. Tässä mallissa vain eläimen omat tuntemukset merkitsevät eli eläimen keho voi olla sairas tai siinä on tapahtunut fysiologisia muutoksia, mutta vasta eläimen kokiessa ne negatiivisesti, hyvinvoinnin taso on määritelmän mukaan alentunut. (Eläinten hyvinvointi 2012, 16).

Kolme muuta hyvinvoinnin lähtökohtamallia ovat sopeutumiskykylähtöinen, stressilähtöinen ja tarvelähtöinen malli. Sopeutumiskykylähtöisessä mallissa sopeutumisen biologinen hinta määrittää eläimen hyvinvoinnin (Eläinten hyvinvointi 2012, 16). Sopeutumisen hintaa voidaan mitata fysiologiseen stressireaktioon kuluneen energian määränä tai stressin aiheuttamina muutoksina, kuten hormonien välittömänä erittymisenä tai häiriökäyttäytymisenä tai jopa sairauksina (Holma, Korhonen, Saloniemi & Valros 2005, 4). Mallissa jossa eläimen hyvinvointia alentaa pitkittynyt ja voimakas stressi, nimitetään stressilähtöiseksi hyvinvoinnin lähtökohtamalliksi (Eläinten hyvinvointi 2012, 16). Tarvelähtöisessä mallissa hyvinvoinnin kannalta oleellisia ovat tarpeet, jotka ylläpitävät eläimen terveyttä ja mukavuutta. Eri tarpeiden tärkeysjärjestys pohjautuu eläimen elinkyvyn mukaan. (Eläinten hyvinvointi 2012, 16). Eläimillä on tiettyjä sisäisesti säädettyjä käyttäytymistarpeita, joita ne pyrkivät toteuttamaan ympäristöstä riippumatta. Jos näitä tarpeita ei pysty toteuttamaan, eläin turhautuu ja siitä seuraa hyvinvointia heikentävää stressiä. (Holma, Korhonen, Saloniemi & Valros 2005, 9).

Hyvinvointia voidaan määritellä myös vapauksien kautta. Iso-Britanniassa, jo 1960-luvulla, Farm Animal Welfare Council määritteli nämä viisi kohtaa; vapaus nälästä ja janosta, vapaus epämukavuudesta, vapaus kivusta, vammoista ja sairauksista, vapaus normaaliin käyttäytymiseen ja vapaus pelosta ja kärsimyksestä. (Farm Animal Welfare Council 2009).

Nämä vapaudet saavutetaan tarjoamalla eläimelle vettä ja ruokaa riittävästi, antamalla sopivan elinympäristön, jossa on suoja ja mukava lepoalue mukavuuden takaamiseksi. Vapaus kivusta ja sairauksista hoidetaan ennaltaehkäisemällä kipuja ja sairauksia sekä tarvittaessa antamalla hoitoa näihin ongelmiin. Eläimen lajityypilliselle käytökselle luodaan mahdollisuudet tarjoamalla sopivat olosuhteet ja tilat sekä lajitovereiden seuraa. Vapaus pelosta ja kärsimyksestä varmistetaan olosuhteilla ja käsittelyllä, jotka eivät aiheuta henkistä kärsimystä. (Farm Animal Welfare Council 2009).

Eläinten hyvinvointia voidaan tarkastella myös eläinsuojelulainsäädännön kannalta. Eläinsuojelulaissa todetaan, että eläintä on suojeltava parhaalla mahdollisella tavalla henkiseltä ja fyysiseltä kärsimykseltä ja tuskalta, mutta saman lain myöhemmissä kohdissa kuitenkin mainitaan eläinten hoitoon ja pitoon kuuluvan joitakin tekijöitä, jotka saattavat aiheuttaa kärsimystä tai kipua. Tämän perusteella Wahlberg tulkitsee, että joissakin tilanteissa eläimen lievä kärsimys on eläinsuojelulain perusteella sallittua. Hän kuitenkin painottaa lauseiden olevan lainsäätäjän tahdonilmaisuja ja joka tilanteessa on käytettävä harkintaa. Lisäksi on muistettava, että eläinten hyvinvointiin liittyvä asiantieto lisääntyy ja kehittyy koko ajan, samoin tekee hyvinvointiin liittyvä lainsäädäntö. (Wahlberg 2010, 6-7).

Manninen-Leivon (1999, 14–19) tekstin perusteella hyvinvoinnin määritelmien laajasta kirjosta huolimatta tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että eläimen hyvinvoinnin arvioinnissa on käytettävä eri mittareita monipuolisesti. Hänen mukaansa mittareiden yksipuolisella käytöllä saatetaan arvioida saman eläimen hyvinvoinnin taso aivan päinvastaiseksi, kuin joidenkin toisien mittareiden avulla toteutetussa arvioinnissa.

3.2 Hyvinvoinnin tekijät, mittarit ja arviointi

3.2.1 Tekijät

Hyvinvoinnin määritelmiä on useita, mutta on hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitäkin paljon, jopa satoja. Tekijöiden määrä riippuu tietenkin siitä, että, kuinka pieniin

osa-alueisiin tekijät on jaettu. Tekijöitä voidaan koota myös suurempiin kokonaisuuksiin, kuten esimerkiksi terveys, ympäristö, hoitaja ja jalostus. (Valros 2005, 4-16).

Terveys on yksi eläimen tärkeimmistä hyvinvointitekijöistä. Terve eläin on Munsterhjelm (2005) mukaan sekä fyysisesti hyväkuntoinen, että henkisesti kunnossa oleva. Henkisesti vajaakuntoinen eläin ei reagoi ärsykkeisiin, ei ole ympäristöstään kiinnostunut tai on suorastaan apaattinen. Sika ja nauta käyttäytyvät kuitenkin erilailla samoissa tilanteissa, joten terveyttä arvioivan on tunnettava sian ja naudan lajijominaisuudet ja käyttäytyminen. Nauta saattaa käyttäytyä aivan normaalisti, vaikka sillä olisi vakavia terveysongelmia tai kipuja, kun sika taas ilmoittaa kivusta usein äännellen. Lajien käyttäytyminen poikkeaa toisistaan, vaikka molemmat ovat kasvissyöjiä ja saaliseläimiä, jotka peittelevät kipua. (Munsterhjelm 2005). Terveysten käyttöä hyvinvointia kuvaavana tekijänä vaikeuttaa eläinten omien sairauksien peittämisvaistojen lisäksi joidenkin eläinten suhteellisesti lyhyt elämä. Ongelmat eivät välttämättä ehdi konkretisoitua eli esimerkiksi eläin populaatiossa sairauksia ei esiinny vaikka alttius niihin on kasvanut. (Manninen-Leivo 1999, 15).

Ympäristö on yksi hyvinvointiin vaikuttava tekijä ja useissa hyvinvoinnin arviointimittauksissa se onkin pääpainon kohteena. Oikeanlainen elinympäristö tarjoaa edellytykset eläimen hyvinvoinnille (Munsterhjelm 2005, 43). Eläinsuojien suunnitteluun on kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä monet eläinten hyvinvoinnin ympäristötekijät eivät ole enää muokattavissa rakentamisen jälkeen. Ympäristötekijöitä ovat esimerkiksi tilantarve ja eri tilojen toiminnot, lannanpoisto, ilmanvaihto, lämpö ja valo sekä virikkeellisyys. (Tirkkonen 1999, 36–44).

Tilantarpeeseen ja eläintilojen mittoihin kiinnitetään huomiota syystä, ahtaus vaikuttaa monella tavalla eläimeen. Kasvu, vastustuskyky ja hedelmällisyys ovat koe- tuksella ahtaissa tiloissa, samoin kuin sosiaalisten käyttäytymisen toteuttaminen. Sioilla ja naudoilla on erityisvaatimuksia niiden makuualueelle, minkä vuoksi eläimillä on eri toimintoja varten erityyppiset olosuhteet. Yleisesti ottaen makuupaikat ovat lämpimämpiä ja puhtaampia kuin syönti- tai ulostamisalueet. (Tirkkonen 1999, 39–40).

Eläinten olosuhteita muutetaan myös lämmön ja ilmaston avulla. Eri eläimillä on erilaiset vaatimukset lämpötilan suhteen, naudat kestävät sikaa paremmin kylmyyttä tai kuumuutta ja eri elinvaiheessa olevat eläimet, kuten porsas ja emakko tai vasikka ja lihanauta, vaativat eri lämpötilaosuhteet. Eri eläimille on määritelty lämpötilarajat. Äärimmäisinä ovat letaalit eli kuolettavat kylmyydet ja kuumuudet, seuraavaksi ovat ylemmät ja alemmat kriittiset lämpötilat ja pienin vaihteluväli on termisen miellyttävyyden alueen raja-arvoilla. Alemmalla kriittisellä lämpötilarajalla kuvataan lämpötilaa, jonka yläpuolella eläimen ei tarvitse lisätä rehun syöntiä säilyttääkseen ruumiinlämpöään. Celsiusasteina näissä rajalämpötiloissa on suuri vaihteluväli yksittäisen porsaan $+30^{\circ}$ hiehon -32 -asteeseen. Astelukemat eivät aina ole koko totuus. Miellyttävään lämpötilaan vaikuttavat kostea karva ja vetoisuus, totumisaika ja yksilölliset kokemukset. (Tirkkonen 1999, 36–39). Eläinsuojissa lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden muutokset toteutetaan ilmanvaihdolla. Ilmanvaihtoon on lukuisia toteutustapoja riippuen eläinsuojan muista olosuhteista ja rakenteista. Tarkoituksena kaikissa on tuoda tarkoituksen mukaisesti puhdasta ilmaa rakennukseen sisälle. Ilman mukana kulkeutuvat niin eläimen hyvinvoinnin kannalta tärkeät feromonit, kuin riskiaineet kuten taudinaiheuttajat. Ilman kosteuskin on tärkeää eläinten limakalvoille, mutta liiallinen kosteus vaikuttaa heikentävästi suojan rakenteisiin ja hygieniaan. (Tirkkonen 1999, 42).

Toinen merkittävä hygienia- ja hyvinvointitekijä on lannanpoistojärjestelmä. Ilman- kosteudesta tiivistynyt vesi ja lanta luovat yhdessä moniin paikkoihin ylettyvän taudinaiheuttajariskin. Eläinten avoimet limakalvot, kuten nisät tai haavat, ovat usein kosketuksissa likaisiin pintoihin. (Tirkkonen 1999, 42–43).

Eläintilojen valon ja virikkeiden määrällä on merkitystä eläimiin. Valon on todettu vaikuttavan vireystilaan, vastustuskykyyn, tuotostasoihin kuten kasvuun ja maitomäärään, liikkumisvilkkautteen ja lisääntymiseen. Valo on myös turvallisuustekijä, etenkin yöllä jos eläimet pelästävät, ne saattavat aiheuttaa vammoja itselleen tai toisilleen. Olosuhteiden ollessa muuten kunnossa, eläimellä voi silti olla hyvinvointiongelmia virikkeettömyyden takia. Eläinten on tärkeää oppia sosiaalisiksi, ja tottua lähiympäristöön ja ihmiseen. (Tirkkonen 1999, 41–44).

Sian tai naudatan hoitajan merkitys hyvinvointitekijänä on suuri. Sika ja nauta ovat saaliseläimiä ja niille on luonnollista pelätä ennestään tuntemattomia asioita, kuten

ihmistä. Jos eläin pelkää hoitajaansa, joutuu eläin kokemaan pelkoa ja stressiä useasti päivän aikana ja stressi voi muuttua krooniseksi. Tällaisessa tilanteessa eläin koettaa sopeutua olosuhteisiin muuttamalla käyttäytymistään ja myöhemmin jopa fysiologiaansa. Fysiologiset oireet ovat siis merkki vakavammasta hyvinvointiongelmasta. Eläinten hoitajan merkitys on siis suuri ja hänen asenteensa eläimiin luo pohjan niiden kanssa toimimiselle. (Hänninen & Raussi 2005, 27–34).

Jalostus on eläinten valintaa ja karsintaa. Eläin, jolla on toivottuja ominaisuuksia, saa jatkaa sukua, mutta sellainen eläin, jonka ominaisuudet eivät vastaa tavoitteita, karsitaan karjasta pois. (Niskanen 2006, 185) Liian yksipuolinen ominaisuuksien suosiminen on kuitenkin riski eläimen hyvinvoinnille. Pelkkien tuotanto-ominaisuuksien, kuten lihakkuuden, kasvukyvyn, jälkeläistentuottokyvyn parantaminen on selkeä uhka eläimen terveydelle ja hyvinvoinnille. Tätä epätasapainoa voidaan korjata suosimalla jalostuksessa myös hyvinvointia edistäviä ominaisuuksia, kuten jalkaterveyttä tai säyseää luonnetta. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 18–19).

3.2.2 Mittarit

Eläinten hyvinvoinnin arvioimiseen käytännön tilanteissa ja aiheen tieteelliseen tutkimukseen on kehitelty useita erilaisia mittareita. Osa mittareista arvioi sian tai naudan olosuhteita, kun osa taas käsittelee itse eläimestä mitattavia tai havainnottavia tekijöitä. (Munsterhjelm 2005, 42–46).

Tuotos on hieman ristiriitainen hyvinvoinnin mittari. Sitä on helppo käyttää, sillä tätä mittaria varten tarvittavia tunnuslukuja on useimmilla tiloilla saatavana. Käytettyä dataa ovat esimerkiksi lihasikojen tai lihanautojen päiväkasvu, emakoiden porsimisprosentti tai nautojen poikimaväli. (Munsterhjelm 2005, 42–46). Mittarin heikkoutena on se, että se ei ole kovin herkkä. Eläin pystyy tuottamaan hetkellisesti tehokkaastikin oman hyvinvointinsa kustannuksella (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 15). Jos heikentyneiden tunnuslukujen taustalla on hyvinvoinnin huonontuminen, ongelmat ovat jo vakavia. Useimmissa tapauksissa lukujen muuttumisen taustalla ei ole hyvinvointiongelma, sillä ruokinta ja jalostus vaikuttavat vahvemmin näihin tunnuslukuihin. (Munsterhjelm 2005, 42–46). Tuotoksen käyttökelpoisuutta

hyvinvointimittarina parantaa eläimen keski-ikänsä mukaan otto tarkasteluun. Jos emakot ja emolehvät poistetaan karjasta aina niin sanotun taloudellisen kesto-ikänsä päätyttyä, useat porsimis- ja poikimiskerrat elinkaaren aikana kertovat eläinten hyvinvoinnista. (Munsterhjelm 2005, 45).

Sairaudet ja vammat ovat käyttökelpoisia mittareita, mikäli oireet ovat havaittavia. Terveys tarkoittaa sitä, että sairauden oireita ei ole, mutta aina oireita ei näe vaikka niitä olisikin olemassa. Eri eläimet reagoivat eri sairauksiin tai vammoihin useilla tavoilla, joten eläimen käyttäytymismuutoksen voimakkuus voi johtaa harhaan tulkintaa asian vakavuudesta. (Munsterhjelm 2005, 43).

Käyttäytyminen on herkkä mittari hyvinvoinnille. Kun eläimeen kohdistuu sisäisiä tai ulkoisia paineita, niihin sopeutuakseen eläin muuttaa ensimmäisenä käyttäytymistään. Vasta myöhemmin nämä hyvinvointiongelmät näkyvät eläimen terveydessä tai tuotostasossa. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 18). Siialla ja naudalla on yhteistä historiaa ihmisen kanssa noin 10 000 vuotta ja eläinten ulkonäkö on muuttunut tänä kesyyntymisen eli domestikaation aikana radikaalisti, mutta käyttäytyminen ei juurikaan. Nykyisillä sioilla ja naudoilla on monia perustarpeita, jotka ovat aikoinaan olleet elintärkeitä. Esimerkkeinä nautojen pitämä etäisyys toisiin nautayksilöihin, mikä takaa vapaan pakoreitin sitä tarvittaessa tai sikojen jatkuva tonkimistarve, jolla se on varmistanut riittävän ravinnonsaannin. Nämä tarpeet pohjautuvat hormonitoimintaan ja eläimet pyrkivät suorittamaan näitä toimintoja ympäristöstään riippumatta. (Valros 2005, 22–25). Eläimen ajatellaan voivan sitä paremmin, mitä enemmän se pystyy vaikuttamaan oloonsa ja tuntemuksiinsa omalla käyttäytymisellään. (Manninen-Leivo 1999, 17).

Monia sikojen ja nautojen käyttäytymistoimintoja säätelevät hormonit. Vietit kumppanin etsintään, eristäytymiseen laumasta tiineyden lopussa tai emakon pesänrakennusvietti ovat toimintoja, joissa itse käyttäytyminen tai toiminnan tulos lievittää tarvetta suorittaa kyseessä olevaa toimintaa. Joskus olosuhteet estävät kokonaan tai häiritsevät näiden perustarpeitten suorittamista ja silloin eläin turhautuu ja stressaantuu. Stressaantuminen ilmenee käyttäytymishäiriöinä, kuten kaavamaisesti toistuvana liikkeenä, josta ei ole mitään näkyvää hyötyä eläimelle. Sioilla näitä voivat olla hännänpurenta ja ilman tai putkien pureskeleminen. Nautoilla yleisiä ilmenemismuotoja ovat ruokinnan ongelmista kielivät vasikoiden ristiinimeminen

tai aikuisten nautojen kielenpyöritys. (Valros 2005, 22–25). Käyttäytymisen arviointi on hankalaa ja vaatii ammattitaitoa eläintenhoitajalta huomata asioiden oikeat syy-seuraussuhteet. Hännänpurenta, muut kannibalismin oireet tai kaavamaiset liikkeet on helppo havaita normaalilla hoitokäynnilläkin ja esimerkiksi puremisen seuraukset ovat nopeasti näkyvillä verisinä häntinä, Käyttäytymishäiriöt voivat ilmetä myös apaattisuutena tai toimettomuutena joita on vaikea huomata asiaan paneutumatta. (Manninen-Leivo 1999, 16–17).

Fysiologia ja intuitio ovat tällä hetkellä vielä vain soveltuvin osin tilakäyttöön tarkoitettuja hyvinvoinnin mittareita. Hormonitasojen tutkiminen kertoo monia eläimen hyvinvointiin liittyviä asioita, kuten myös ruumiinlämpö tai sydämen syke. Intuition on todettu toimivan ja ihmisellä on kykyä arvioida eläimen tuntemuksia sen käyttäytymisen perusteella. (Munsterhjelm 2005, 45).

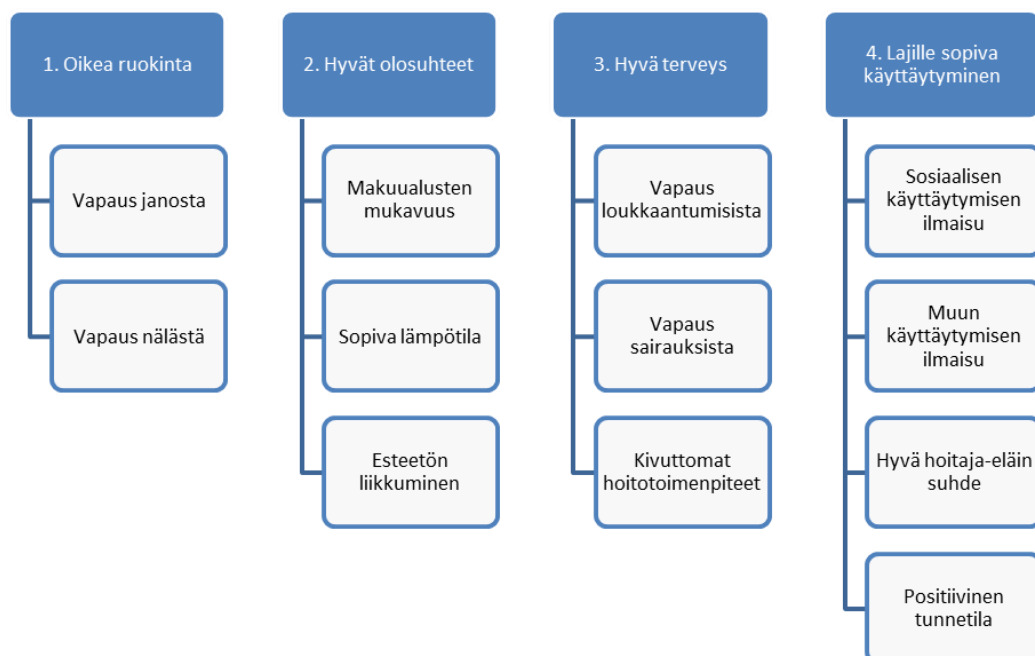
3.2.3 Hyvinvoinnin arviointimenetelmiä

Tieteelliseen tutkimukseen ja käytännön tilatason tarkkailuun on kehitetty monenlaisia mittareita ja arviointimenetelmiä. Eri toteutustavoissa puntaroidaan eri asioita tai eri painotuksella samojakin asioita. Mitattavat asiat voivat olla eläimen lähiympäristöä tai eläimestä itsestään mitattavia kohteita. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 17). Menetelmiä on tarkistuslistatyypisiä ja indeksityypisiä. Tarkistuslistassa on luettelo vähimmäisvaatimuksista, jotka tulee täyttää. Menetelmää on moitittu kannustamattomuudesta ja toimimattomuudesta eläinten hyvinvoinnin parantamisessa. Indeksityypisissä menetelmissä pisteytetään hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, joiden painotus perustuu tutkimustietoon. Menetelmän etuna on yksinkertaisuus ja kokonaiskuvan muodostus. Heikkoutena on kuitenkin koko menetelmän ydinasia, epävarmuus tekijöiden painotuksen oikeellisuudesta. (Herva & Munsterhjelm 2003).

Welfare Quality-projekti on eläinten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi kehitetty menetelmä. Se kehitettiin vuosien 2004–2009 aikana toimineen EU-hankkeen tuloksena. Menetelmän kehittämiseen osallistui tutkijoita Euroopasta ja Latinalaisesta Amerikastayhteensä seitsemästätoista eri maasta. Welfare Quality-arviointijärjestelmä perustuu laajaan tutkimustietoon ja sen perusteella on laadittu

indeksit 12 kriteerille, jotka on jaettu neljään eri periaatteeseen. Kokonaisuutena menetelmässä on 30–40 pisteytettävää parametria jokaiselle eläinryhmälle erikseen. (Welfare Quality project [Viitattu 16.4.2013]).

Neljä periaatetta on oikea ruokinta, hyvät olosuhteet, hyvä terveys ja lajille sopiva käyttäytyminen. Oikea ruokinta on jaettu kahteen kriteeriin; vapauten janosta ja vapauten nälästä. Jälkimmäistä arvioidaan perinteisellä kuntoluokituksella. Hyvät olosuhteet kohdassa kriteerit ovat makuualustan mukavuus, sopiva lämpötila ja esteetön liikkuminen. Kolmas periaate, hyvä terveys, on jaoteltu kolmeen kriteeriin, vapauten loukkaantumisista, vapauten sairauksista ja kivuttomiin hoitotoimenpiteisiin. Vapautta sairauksista arvioidaan tutkimalla sairauksien esiintyvyyttä ja kuolleisuusprosenttia. Kivuttomissa hoitotoimenpiteissä huomio kiinnittyy nupouksen ja kastraation toteutuksen arviointiin. Viimeiseen periaatteeseen, lajille sopivaan käyttäytymiseen kuuluvat sosiaalisen käyttäytymisen ilmaisu, muun käyttäytymisen ilmaisu, hyvä hoitaja-eläin suhde ja positiivinen tunnetila. Hoitaja-eläin suhteen pisteyttämiseen käytetään muun muassa ihmispelon arviointia eläimistä. Positiivisen tunnetilan arviointi perustuu intuition ja tutkimuksen tekijän subjektiiviseen arviointiin. (Kortesniemi).

Kuvio 2. WQ-menetelmän periaatteet ja kriteerit (Kortesniemi, mukailen).

TGI eli Tiergerechtheitsindex on Itävallassa vuonna 1995 kehitetty hyvinvointi-indeksi, joka mittaa eläinten lajinmukaisten tarpeiden täyttymistä tuotantolosuhteissa. Indeksissä mitattaviin määreisiin kuuluvat muun muassa lajitoverien seura, vapaa liikkuminen, hyvä kohtelu ja eläintilojen hyvät olosuhteet. (Heikkilä ym. 2011). Tätä sioille, naudoille ja muniville kanoille tarkoitettua mittaria on lainattu naapurimaihin ja muokattu kullekin alueelle sopivaksi. Eri ikä- ja tuotantovaiheessa oleville sioille ja naudoille on omat pisteytysjärjestelmät. Menetelmän maksimipistemäärä on 100, mutta 80 pistettä on arvioitu taloudelliseksi optimiksi. Hyvinvointia tuovat ratkaisut eivät ole useinkaan ilmaisia. (Herva & Munsterhjelm 2003).

2000-luvun alkupuolella julkaistu Atrian A-tuottajien hyvinvointi-indeksimittari perustuu tähän edellä mainittuun TGI-indeksiin. Mittaria on muokattu voimakkaasti pohjoismaisiin olosuhteisiin ja maamme lainsäädäntöön sopivaksi. Pisteytysjärjestelmää on muutettu niin, että kotimainen eläinsuojelulainsäädäntö ja suositukset ovat nollassa, joka ei kerrytä pisteitä, mutta jokaisen yksittäisen kohdan maksimitaso kuitenkin täytyy jollakin suomalaisella tilalla. Kotimaisessa versiossa eri osalueiden painoarvoa on muutettu ja joitakin kokonaan uusia tekijöitä otettu huomioon. Esimerkiksi naudoilla laidunnuksen painoarvoa on vähennetty ja ruokinnan, hoidon ja olosuhteiden merkitystä on kasvatettu. (Herva & Munsterhjelm 2003).

Muitakin eläinten hyvinvointiin sekä elintarviketurvallisuuteen spesifioituja erilaisia järjestelmiä on kehitelty Euroopan tasolla ja kansainvälisesti. Näistä esimerkiksi GlobalG.A.P. on ohjeistus hyvälle maatalouden tuotantotavalle. Järjestelmällä on luotu maataloustuotannolle minimitasoja, joiden täytyessä maatilala saa GlobalG.A.P. –sertifikaatin. Esimerkiksi suomalaiseseen sianlihantuotantoon verrattaessa suurin osa GlobalG.A.P.:n määrittelemistä eläinten hyvinvointikriteereistä täyttyvät ja osa kriteereistä ei ole oleellisia suomalaisen tuotannon kannalta. Suomalaisessa tuotannossa ei esimerkiksi käytetä kasvua edistäviä hormoneita ja eläinsuojelulaki kieltää porsaiden häntien ty pistämisen. (Berninger ym. 2012, 66).

GlobalG.A.P:n lisäksi on luotu eurooppalaisia laatujärjestelmiä, kuten isobritannialainen The Red Tractor ja ruotsalainen Svenskt Sigill. Vuonna 2000 käyttöön otetulla The Red Tractor –järjestelmällä on luotu tarkat kriteerit, jotka takaavat tuotetun ruoan kotimaisuuden, eläinten hyvinvoinnin, tuotettujen rehujen turvallisuuden,

elintarviketurvallisuuden sekä ympäristönsuojelun tuotantoketjun eri vaiheissa. Järjestelmällä luotiin lisäarvoa ja luotettavuutta tuotteille ja koko elintarvikeketjulle alkutuotantoa myöden ja sen kriteerien toteutumista valvotaan tarkasti. (Berninger ym. 2012, 64–66). Svenskt Sigill –järjestelmä otettiin alunperin käyttöön kasvis- ja viljatuotteille, mutta laajennettiin koskemaan myös muita elintarvikkeita, kuten liha- ja maitotuotteita. Järjestelmä muistuttaa The Red Tractoria, sillä tässäkin painotetaan kotimaisuutta, eläinten hyvinvointia, elintarviketurvallisuutta sekä valvontaa järjestelmän toteutumisesta niin omavalvontana kuin ulkopuolisen tahon valvomana. (Berninger ym. 2012, 64–65).

4 LAKIEN JA SÄÄDÖSTEN RAJAAMA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

4.1 Suomen ja EU:n asettamat säädökset eläinten hyvinvoinnista

Kaikilla sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyvillä säädöksillä valvotaan lähinnä rakennettua lähiympäristöä sekä muita eläinten olosuhteita ja näiden vähimmäisvaatimuksien kautta pyritään ylläpitämään eläinten hyvinvointia. Näiden säädösten vaatimusten toteutuminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että eläin voisi aina hyvin. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 15).

Eläinten pitoon ja hyvinvointiin liittyvistä yleisistä edellytyksistä säädetään käytännössä kolmessa eri laissa; eläinsuojelulaissa, eläinkuljetuslaissa ja koe-eläinlaissa (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 57–58). Näistä koe-eläinlaki ei kuitenkaan koske tuotantotarkoituksessa pidettäviä sikoja ja nautoja (L 20.1.2006/62). Eläinsuojelulaissa annetaan yleisiä vaatimuksia sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyen, mutta tarkennuksia näihin vaatimuksiin on säädetty muiden muassa valtioneuvoston eläinsuojeluasetuksissa, maa- ja metsätalousministeriön asetuksissa ja päätöksissä sekä eläinlääkintähuoltolaissa. Kansallisen lainsäädännön lisäksi sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyvää eläinsuojelulainsäädäntöä on määritelty Euroopan Unionin tasolla. Tällä tasolla eläinsuojelulainsäädäntöä määritellään asetuksien ja direktiivien avulla. Suomessa EU:n eläinsuojelulainsäädännön panee täytäntöön Maa- ja metsätalousministeriön elintarvike- ja terveysosasto. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 57–58).

Eläinten hyvinvointiin liittyvän säädösten rikkomuksista aiheutuvista rangaistuksista on säädetty eläinsuojelulain, eläinkuljetuslain, eläinkuljetusasetuksen ja koe-eläinlain lisäksi eläintenpitokieltorekisterilaissa ja rikoslaissa. Muista sikojen ja nautojen hyvinvointiin välillisesti vaikuttavista asioista on säädetty esimerkiksi Suomen perustuslaissa ja laissa eläintentunnistusjärjestelmästä. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 57–62).

Luonnonmukaisessa (Luomu) kotieläintuotannossa on tiettyjä erityissäädöksiä, jotka ovat tiukempia kuin eläinsuojelulainsäädäntö. Kaikista asioista ei kuitenkaan ole luotu omia säännöksiä luomuun, joten tällaisessa tilanteessa noudatetaan

eläinsuojelulainsäädäntöä. Luomun ehdot perustuvat neuvoston ja komission asetuksiin ja niiden nojalta annettuun Maa- ja metsätalousministeriön asetukseen. (Luomutuotanto 2: Eläintuotannon ehdot 2013, 8).

Säädökset on luokiteltu oikeudellisten voimasuhteittensa mukaan hierarkkiseen järjestykseen. Oikeudelliselta voimaltaan vahvempi säädös voi kumota heikomman ja luonnollisesti heikompia säädöksiä ei saa olla ristiriidassa oikeudellisesti voimakkaamman kanssa. Suomessa hierarkian jako etenee vahvimasta alaspäin seuraavasti: Suomen perustuslaki, tavalliset eli eduskuntalait, tasavallan presidentin, valtioneuvoston ja ministeriöiden asetukset sekä neljäntenä alempien viranomaisten vahvistamat lait. Kansallisen lainsäädännön lisäksi Euroopan yhteisön oikeuden (EY) säädökset luovat vaatimuksia eläinten hyvinvointiin. Euroopan yhteisön oikeuden sitova säännös jyrää ristiriitatilanteessa kansallisen lainsäädännön. Säädöksiä soveltavien ja tulkitsevien viranomaisten toiminnalle on asetettu virkavastuu hierarkian toimivuuden takaamiseksi. (Wahlberg 2010, 6-7).

4.1.1 Lait

Eläinten hyvinvointiin liittyä kohtia määritellään eläinsuojelulaissa ja eläinten kuljetuslaissa. Eläinsuojelulain ensimmäisessä pykälässä sanotaan alla olevalla tavalla ja se tiivistää lain olennaisimman asian.

”Tämän lain tarkoituksena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta. Lain tarkoituksena on myös edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua.” (L 4.4.1996/247).

Nykyisen eläinsuojelulain osalta tällä hetkellä on käynnissä kokonaisuudistus, jonka keskeisimpinä tavoitteina on eläinten hyvinvoinnin parantaminen ja eläinsuojeluvälvönnön tehostaminen. Uudistuksen valmistelun yhteydessä käydään keskustelua lainsäädännön merkityksestä eläinten hyvinvoinnin turvaamisessa. (Eläinsuojelulain kokonaisuudistus [Viitattu 17.4.2013]).

Laissa eläinten kuljetuksesta määritellään eläinten kuljetukseen liittyvät olosuhteet, tarvittavat hyväksynnät ja pätevyudet, lakiin liittyvät viranomaiset ja niiden suorit-

tamat valvonnat ja tarkastukset sekä säädösten noudattamatta jättämisestä aiheutuvat seuraamukset. (L 1429/2006).

4.1.2 Valtioneuvoston asetukset

Eläinsuojeluasetus on Valtioneuvoston antama yleisasetus ja se määrittelee monia sikoihin ja nautoihin liittyviä eläinsuojelulain mainitsemia kohtia tarkemmin verrattuna eläinsuojelulakiin. (A 7.6.1996/396). Valtioneuvosto on lisäksi määritellyt yksityiskohtaisemmat, tiettyä eläinlajeja koskevat asetukset erikseen, nautoille, lampaille, vuohille, kanoille, hanhille ja ankoille, broilereille, strutsieläimille, turkiseläimille, hevosille, viljellyille kaloille, tarhatuille peuroille, biisoneille sekä kissoille, koirille ja muille pienikokoisille seura- ja harraste-eläimille. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 59.) Myös sikojen osalta Valtioneuvosto on määritellyt asetuksen (A 15.11.2012/629).

Valtioneuvoston asetuksessa nautojen suojelusta annetaan vaatimuksia nautojen pitopaikasta ja sen olosuhteista, käytettävistä välineistä ja laitteista sekä nautojen hoitotoimenpiteisiin liittyvistä käytänteistä. Myös naudan hyvinvoinnista huolehtimisesta on säädetty oma pykälänsä. Tässä yhdennessätoista pykälässä on määriteltä, että hyvinvointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota olosuhteiden muuttuessa, tarvittaessa nauta ja sen sorkat on tarkastettava yksilöllisesti, käyttäytymisongelmiin on kiinnitettävä huomiota ja naudat on totutettava vähitellen olosuhteiden muutokseen. (A 10.6.2010/592).

Vuoden 2013 alusta osittain on tullut voimaan Valtioneuvoston asetus sikojen suojelusta, joka kumoaa Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (958/2002) sikojen pidolle asetuista eläinsuojeluvaatimuksista. Uudessa asetuksessa on annettu säädöksiä niin pitopaikan olosuhteista kuin sikojen hoitoon käytettävistä koneista ja laitteista sekä itse hoitotoimenpiteistä. (A 15.11.2012/629).

Asetuksen kaikkia vaatimuksia ei ole asetettu voimaan vuoden 2013 alusta, vaan osalle säädöksistä on siirtymäajat. Siirtymäaikana käytössä ovat säädökset, jotka ovat olleet voimassa tämän asetuksen tullessa lainvoimaiseksi. Asetuksessa määritellylle vieroitettujen porsaiden, lihasikojen ja kasvatussikojen ryhmäkarsinan

lattiapinta-alavaatimukselle ja luonnon valon vaatimukselle on asetettu viiden vuoden siirtymäaika eli säädös astuu voimaan 1. päivä tammikuuta 2018. Kymmenen vuoden siirtymäaika on määritetty erälle karjun karsinaan, emakoiden ja ensikoiden yksittäishäkin lattiaan, niiden ryhmäkarsinan mittoihin ja porsituskarsinan lattiaan liittyviin säädöksiin. Kohdat astuvat voimaan vasta vuoden 2028 alusta lähtien. Lisäksi eräisiin pinta-alojen laskentaperiaatteisiin annetaan helpotuksia vuoden 2027 loppuun saakka. Mikäli nyt peruskorjataan tai rakennetaan sikojen uusia pitoaikoja, asetuksen säädökset tulevat voimaan heti rakennuksen valmistuttua. (A 15.11.2012/629).

4.1.3 Maa- ja metsätalousministeriön päätökset ja asetukset

Nisäkäs- ja lintulajeihin kuuluvien tuotantoeläinten lopettamiseen liittyvät eläinsuojeluvaatimukset ja eläinten teurastamiselle asetetut eläinsuojeluvaatimukset on kirjattu maa- ja metsätalousministeriön päätökseen (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 59).

Vuonna 1996 asetetun tuotantoeläinten lopettamiseen liittyvässä päätöksessä on eritelty turkiseläinten, muiden tuotantoeläinten ja untuvikkojen sekä hautomojäteteessä olevien sikiöiden lopettamiseen liittyvät toimintatavat ja menetelmät. Sikojen ja nautojen lopettamiselle maatilalla on sallittu kolme vaihtoehtoista menetelmää, ampuminen, sähkövirta tai hiilidioksidi. (P 18/EEO/96). Käytännössä ainut keino näiden eläinten lopettamiseen on ampuminen, sillä sähkövirran tai hiilidioksidin käyttö ei ole mahdollista maataloolosuhteissa.

Myös sikojen ja nautojen teurastukseen liittyviä asioita on säädelty Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 1997 asettamassa päätöksessä (23/EEO/1997). Tämän säädöksen tarkoituksena on suojella eläintä kaikelta kivulta, kärsimykseltä ja tuskalta, mikä vain on vältettävissä. Päätöksessä määritellään teuraseläinten säilytys-tilat, laitteet ja välineet, lisäksi teuraseläinten käsittelystä ja kohtelusta on vaatimuksia. Säädöksessä on määritelty sian ja naudun tainnuttamisen menetelmät, tainnutuskohdat ja verenlaskuun liittyvät asiat. (P 23/EEO/1997).

Luomun osalta maa- ja metsätalousministeriö on antanut asetuksen, jossa määritellään luonnonmukaista eläintuotantoa, sen valvontaa ja siihen liittyviä viranomaisia. Asetus pohjautuu neuvoston ja komission asetuksiin. (A 846/2008).

4.1.4 Eläinsuojelua koskevat EU-asetukset ja EU-direktiivit

EU-asetukset ja -direktiivit ovat pohjana kun määritellään Suomen kansallisella tasolla eläinsuojelulainsäädäntöä. Esimerkiksi Neuvoston direktiivissä 98/58/EY määritellään yleisiä asetuksia tuotantoeläinten suojelusta. (D 98/58/EY). Direktiivit ovat säädöksiä sellaisia, että ne asettavat vähimmäistason jäsenmaitten lainsäädännölle ja kansallista lainsäädäntöä on mukautettava direktiivin tavoitteita vastaavaksi. Jokainen jäsenmaa voi kuitenkin asettaa omassa lainsäädännössään direktiiviä tiukempia vaatimuksia. (Mikä on direktiivi? 2012). EU:n antama asetus poikkeaa direktiivistä siten, että se on sovellettava sinällään kansalliseen lainsäädäntöön ja asetus on osoitettu kaikille toisin kuin direktiivi jolla määrätty kohde-ryhmä. (Mikä on asetus? 2012).

Sikojen suojelun vähimmäisvaatimuksia on säädetty omassa Neuvoston direktiivissään vuodelta 2008, jossa on osittain samantasoisia vaatimuksia, kuin esimerkiksi vuoden 2013 alusta voimaan tullessa Valtioneuvoston asetuksessa sikojen suojelusta. Betonisen rakolattian mitoitusvaatimukset ovat sikaryhmittäin samat, mutta Valtioneuvoston asetuksessa (A 15.11.2012/629.) on huomioitu Eurooppalaisen standardin EN 12737:2004+A1:2007 mukaiset mittapoikkeamat. Myös eläinkohtaiset vieroitettujen porsaiden, lihasikojen ja kasvatussikojen ryhmäkarsinan esteettömän lattiapinta-alan vähimmäisvaatimukset eroavat. Valtioneuvoston (A 15.11.2012/629) asetuksessa painoluokittelu on erilainen ja rajat ovat tiukemmat. (D 2008/120/EY). Vasikoiden suojelua koskeva EU-direktiivi on annettu vuonna 2008. Direktiivi on pohjana Valtioneuvoston asetukselle nautojen suojelusta. (A 10.6.2010/592). Nautoilla ei ole vastaavia rakolattian mitoitus vaatimuksia, vaan Maa- ja metsätalousministeriön päätöksessä annetaan suositukset (P 14/EEO/1997). Tuetussa rakentamisessa kuitenkin nämä samat mitat ovat ehdottomina vaatimuksina (A 8/2012).

Luomutuotantoa koskeva EU-lainsäädäntö on koottu vuoden 2007 neuvoston asetukseen (834/2007) ja vuoden 2008 komission asetukseen (889/2008). Neuvoston asetuksessa määritellään EU:n alueella luonnonmukaisten tuotteiden tuotantoa, merkintöjä, valvontaa ja jakelua (A 834/2007). Komission asetuksella taas säädel­lään luomukasvituotantoa ja luomueläintuotantoa tilatasolla, jalostustasolla, jakelu­tasolla ja valvonnan tasolla. Tässä asetuksessa säädökset erittäin yksityiskohtai­sia ja asetuksessa onkin useita liitteitä esimerkiksi eläintilojen mitoitusvaatimuksis­ta ja luomueläinten ravinnon sallituista raaka-aineista. (A 889/2008).

4.2 Eläinten hyvinvointiin liittyvät viranomaiset ja muut toimijat

Eläinten hyvinvointiin liittyvän valvonnan toimijat Suomessa ovat käytännössä nel­jässä eri portaassa. Ylin viranomainen on Maa- ja metsätalousministeriö, joka valmistelee lainsäädäntöä ja ohjaa säädösten täytäntöönpanoa ja noudattamista. (Eläinsuojeluviranomaiset Suomessa [Viitattu 1.5.2013]). Ministeriössä ruokaosas­toon kuuluvan Eläin- ja kasvinterveyden yksikön vastuulla on eläinten hyvinvoinnin hallinta. (MMM osasto- ja yksikköjako 2013). Evira on keskushallinnon, eli Maa- ja metsätalousministeriön viranomainen. Sen tehtävä eläinsuojelulainsäädännön val­vonnassa ohjaus ja kehitys, ei konkreettisen valvonnan suorittaminen. (Eläinsuoje­luviranomaiset Suomessa [Viitattu 1.5.2013]). Sen organisaatio jakautuu kolmeen osastoon, valvonta-, tutkimus ja laboratorio- sekä hallinto-osastoon. Valvontaosas­ton tehtäviin kuuluu Eläinten terveys ja hyvinvointi. (Organisaatio 2012). Eviran henkilöstöön kuuluvat myös teurastamoissa toimivat tarkastuseläinlääkärit ja lihan­ tarkastajat (Lihatarkastushenkilökunta teurastamoissa 2013).

Aluehallintovirastolla (=AVI) on valvontavastuu eläinsuojelulain, eläinkuljetuslain ja eläinkuljetusasetuksen sekä näiden perusteella laadittujen säädösten noudattami­sesta. Valvonnan suorittavat läänineläinlääkärit. (Eläinsuojeluviranomaiset Suo­ messa [Viitattu 1.5.2013]). Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY- keskus) tarkastajat valvovat eläinten hyvinvointiin liittyviä maataloustukien täyden­ tävien ehtojen noudattamista (Täydentävät ehdot - Eläinten hyvinvointi). ELY- keskusten vastuulla on myös luonnonmukaisen eläintuotannon ehtojen noudatta­ misen valvonta (A 846/2008).

Kuntatasolla eläinten hyvinvointiin liittyvän lainsäädännön toteutumisesta vastaavat kunnaneläinlääkäri, terveystarkastaja ja poliisi. Tilanteen mukaan paikallisviranomaiset antavat ohjeita eläinsuojelutarkastuksen yhteydessä tai riketilanteessa määräyksiä toiminnan saattamisesta lainmukaiseksi. Olosuhteiden vaatiessa viranomaisilla on oikeus uhkasakon langettamiseen tai välittömiin eläinsuojelutoimiin ryhtymiseen. (Eläinsuojeluviranomaiset Suomessa [Viitattu 1.5.2013]).

5 POLITIIKAN JA MARKKINOIDEN RAJAAMA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

5.1 Poliitiikan vaikutukset sian ja naudan hyvinvointiin

Politiikka vaikuttaa eläinten hyvinvointiin poliittisten päätösten kautta. Kuluttajien vaatimuksesta politiikassa on tehtävä ratkaisuja eläinten hyvinvoinnin takaamiseksi. Aihealue on ollut pitkään olemassa, mutta sitä on alettu painottaa kuitenkin melko myöhään, sillä vasta 1990-luvun lopulla on tunnustettu eläinten olevan tuntevia olentoja ja eläinten hyvinvointi on otettava huomioon jäsenvaltioiden toiminnassa. (Etiikkaa koskeva kysymys [Viitattu 14.5.2013]).

Eläinten hyvinvointia koskevat strategiat on luotu Euroopan Unionin tasolla ja Suomen kansallisella tasolla ja molemmissa on hyvin samantyyppisiä ajatuksia ja toteutusvaihtoehtoja. Euroopan Unionin strategia koskien eläinten suojelua ja hyvinvointia on luotu vuosille 2012–2015. Strategian luonnin taustalla ovat vaikuttaneet jäsenvaltioiden EU-lainsäädännön täytäntöönpanon osittainen puutteellisuus, kuluttajien, kuten monien muidenkin sidosryhmien asianmukaisen tiedon vähäinen määrä eläinten hyvinvoinnista ja tarve kehittää selkeämpiä periaatteita eläinten hyvinvointia varten. (Eläinten suojelua ja hyvinvointia koskevasta Euroopan unionin strategiasta vuosille 2012–2015 2012, 2-5). Strategisina toimina julkaisussa esitetään EU-säädöskehityksen yksinkertaistamista, tukitoimia kansainväliselle yhteistyölle ja jäsenvaltioiden pyrkimykselle vaatimusten toteuttamiseen, tehostetaan tukitoimien toteutumista, tiedon tarjoamista sidosryhmille ja tutkitaan eräitten eläinryhmien hyvinvointia. (Eläinten suojelua ja hyvinvointia koskevasta Euroopan unionin strategiasta vuosille 2012–2015 2012, 6-12).

Suomessa maa- ja metsätalousministeriö oli laittanut jo vuonna 2004 alulle tuotantoeläinten hyvinvointistrategian laadinnan. Strategian tavoitteena on luoda kansallisella tasolla suuntaviivat eläinten hyvinvointiin liittyville tavoitteille ja esittää käytännön toimia strategian viemiseksi käytäntöön. Strategiasta on jätetty pois hyvinvointiin liittyvät eläinten kuljetus, lopetus ja teurastus. Vuonna 2006 valmistuneen strategian yleisinä tavoitteina on hyvinvoinnin korostaminen laatutekijänä, hyvinvoinnin valvonta- ja tukijärjestelmien kehittäminen, eläinten hyvinvointiin liittyvien

sidosryhmien koulutus ja kuluttajien tietotason nosto. (Herva ym. 2006, 5-6). Julkaisussa esitetään myös eläinlajeittain tarkempia menetelmiä ja suunnitelmia. Sikojen osalta strategian tavoitteet liittyvät lajinmukaisen käyttäytymisen mahdollistamiseen, tautiturvallisuuteen ja ruokinnan toteutukseen sekä sen onnistumisen seurantaan. Lisäksi tutkitaan kastroinnin menetelmiä, emakoiden pesäntekomateriaalia, hännänpurenta ongelmaa, ryhmäkokoa ja karsinarakennetta hyvinvoinnin ja talouden yhteen sovitetusta näkökulmasta. (Herva ym. 2006, 27) Nautoihin liittyvät keskeiset tavoitteet ovat lajinmukaisen käyttäytymisen mahdollistumisen huomioiminen naudan kasvatusolosuhteita rakennettaessa ja ruokinnan tarkoituksenmukaisuuden painottaminen. Tutkitaan nautojen makuumukavuutta parantavia tekijöitä taloudellisesta ja hyvinvointinäkökulmasta. (Herva ym. 2006, 32).

EU:ssa maataloustuotteiden tuottajahinnat on hallinnollisesti laskettu alas kuluttajan hintatason pitämiseksi alhaisena. Monessa tilanteessa tuotteista saatava tulovirta ei riitä kattamaan tuotantokustannuksia ja tätä tilannetta varten maksetaan tulotukea eli maataloustukea. Nykyisin tukien maksulle on asetettu ehtoja ympäristön, eläinten ja ihmisten terveyteen ja turvallisuuteen liittyen. Osa tukimuodoista on EU:n kokonaan, osa osittain maksamia ja loput on kansallisia tukimuotoja. (Maataloustukien merkitys [Viitattu 11.5.2013]). Laskennallisesti kaikki tuet ovat Suomen itsensä maksamia, sillä Suomi on EU:n nettomaksaja. Maksamme jäsenmaksuja Euroopan Unionille enemmän mitä saamme takaisin erilaisina hankerahoituksina tai yritys- tai maataloustukina. (Suomen EU-jäsenmaksut 2013). Tukimuodoista eläinten hyvinvointituen, investointituen ja luomutuen ehdoissa on eläinsuojelusäädöksiä tiukempia vaatimuksia eläinten hyvinvointiin liittyen, joten niiden katsotaan edistävän eläinten hyvinvointia. Nämä tukimuodot kuuluvat EU:n osittain rahoittama Manner-Suomen kehittämissuunnitelman piiriin. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 39–40).

Investointitukea voidaan myöntää navetan tai sikalan uudisrakentamiseen tai peruskorjaukseen tai erityisesti eläinten hyvinvointia edistäviin rakenne- tai koneinvestointeihin. Tuen myöntämisen ehtona on Euroopan Unionin tai Suomen kansallisten eläinsuojelusäädösten minimivaatimusten ylittyminen. Tuen myöntämisehdoissa on vaatimuksia eläintilojen mitoituksesta, ilmanvaihdosta, valaistuksesta,

lämmityksestä, paloturvallisuudesta ja ympäristöhuollosta, kuten lannanpoistosta ja varastoinnista. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 40–41).

Eläinten hyvinvointitukea on mahdollista myöntää eläinten sikojen tai nautojen hyvinvointia edistäviin toimiin, mutta ei kuitenkaan kiinteisiin investointeihin kuten tuotantorakennuksen rakentamiseen. Tuen tarkoituksena on korvata eläinten pitäjälle hyvinvoinnin edistämiseksi aiheutuneita tulonmenetyksiä ja toimenpiteiden toteuttamisesta johtuneita lisäkustannuksia. Hyvinvointituessa sitoudutaan aina kerralla viideksi vuodeksi ehtojen noudattamiseen. Sika- ja nautatiloille molemmille on omat perusehdot ja vapaaehtoisia lisäehtoja. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 41–42).

Luonnonmukaista kotieläintuotantoa tuetaan ympäristötuen erityistukiin kuuluvalla luomutuella. Tuki on hehtaari- ja eläinyksikköperusteinen ja tuen määrä on koko maassa sama. Luonnonmukaisesta kotieläintuotannosta on tehtävä viiden vuoden mittainen sopimus, mutta silti tuet on haettava joka vuosi uudelleen. (Luonnonmukainen kotieläintuotanto 2007).

Nykyisen, Jyrki Kataisen hallituksen, linjatessaan tulevaa toimintaansa ja tavoitteitaan vuonna 2011 esille nousi myös eläinten hyvinvointi. Hallitusohjelman ajatuksissa eettisen elintarviketuotannon keskeisenä tekijänä pidetään tuotantoeläinten hyvinvointia. Tekijän aseman vahvistamiseksi eläinvalvontaa ja sen rahoitusta sekä eläinlääkäreitten saatavuutta vahvistetaan. Eläintilallisten jaksamiseen ja hyvinvointiin kiinnitetään huomiota ja eläintautilaki sekä eläinsuojelulainsäädäntö uudistetaan. (Valtioneuvoston kanslia 2011).

5.2 Markkinoiden ja kuluttajien vaikutukset hyvinvointiin

Tuotantoeläimet ovat maatalousyrityksen tuotantovälineitä, joita koskevat talouden lait. Yrityksen pitkän aikavälin tavoitteena on kannattavuus ja yrityksen tarkoituksena on tuottaa omistajilleen voittoa. (Haapanen, Heikura & Leino 2004, 51–55). Markkinat vaikuttavat maataloustalousyrityksen liikevaihtoon ja sitä kautta kannattavuuteen, maksuvalmiuteen ja pitkällä aikavälillä vakavaraisuuteen (Kaaro ym. 2012, 159–165). Jotkin hyvinvointiin vaikuttavat tuotanto-olosuhteiden tai mene-

telmien muutokset ovat kalliita ja vaativat suuria sopeutumiskustannuksia. Taloudellisesti kestäväällä yrityksellä on kuitenkin resursseja investoida eläinten hyvinvointiin. (Niemi 2005, 18–21)

Sian tai naudan hyvinvointia voidaan ajatella myös kannattavuustekijänä. Eläinten hyvinvointi voidaan tuotteistaa eli hyvinvoinnin kannalta erilaisissa olosuhteissa kasvatetuilla eläimillä voidaan hakea markkinoilta lisäarvoa. Hyvinvoinnin parantaminen lisää yleensä tuotantokustannuksia, jotka on saatava takaisin tuotteen korkeampana hintana tai korkeampana tuotoksena. Taloudellisten periaatteiden mukaan hyvinvointiin kannattaa investoida, mikäli sijoitus antaa takaisin vähintään vastaavan suuruisen lisätulon. Vastaava lisätulo voidaan saavuttaa myös pitämällä tuotostaso samana, mutta hyvinvoinnin lisääntymisen ansiosta samalle tasolle päästään vähemmillä tuotantokustannuksilla. Mikäli eläimen hyvinvointi on alhainen, se vaikuttaa eläimen tuotantokykyyn negatiivisesti ja eläimen terveys vaarantuu. Lihan tuottajahinta on porrastettu tuotoskyvyn ja terveyden perusteella. Tällöin hyvinvoinnin parantamiseen kannattaa investoida juuri sen verran, kuin alentuudesta tuotoksesta tai terveydestä on aiheutunut tai tulee aiheutumaan tulonmenetyksiä. (Niemi 2005, 18–21).

Kuluttajat vaikuttavat lihaketjun toimintaan tunneperäisten arvoihin perustuvilla ratkaisuillaan. Nykypäivän kuluttajat ovat entistä tietoisempia terveydestään ja ajankäytöstään, heillä on entistä enemmän tiedonsaantikanavia ja heidän entistä suuremmat reaalitytulot mahdollistavat ruokaan liittyvien eettisten ja moraalisten kysymysten pohdinnan. (Haapanen, Heikura & Leino 2004, 41). Hyvinvointi on myös arvokysymys ja tämän takia yhteiskunnalla voi olla motivaatiota tukea ja ohjata eläimiin liittyviä ratkaisuja taloudellisin kannustimin (Niemi 2005, 18). Kuluttajien asenne eläinten hyvinvointiin on myönteinen, mutta tekijän vaikutus elintarvikkeiden valinnassa ei kuitenkaan korostu. Tutkimuksen mukaan omakohtainen kokemus tuotantoeläimistä lisää kiinnostusta eläinten hyvinvointiin. (Herva ym. 2006, 13–15).

Pieni kuluttajien ryhmä on erittäin kiinnostunut eläinten hyvinvoinnista ja esittää äärimmäisiä mielipiteitä lihantuotannosta ja sen toimintatavoista. Osa näistä kansalaisryhmittymistä on jopa sitä mieltä, että jotkin eläintuotantohaarat on lopetettava Suomesta kokonaan. He ovat esittäneet monipuolisesti painetussa ja sähköi-

sessä viestinnässä omaa ajatustaan tai tavoitteitaan ja saaneetkin suurta huomiota eri medioissa. Näillä keinoin järjestöt pyrkivät vaikuttamaan eläinten hyvinvointiin liittyviin poliittisiin ratkaisuihin ja lakien sisältöihin. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 54–56).

6 LIHAKETJUN TOIMET HYVINVOINNIN EDISTÄMISEKSI

Niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa kiinnitetään koko ajan enemmän huomiota eläinten hyvinvointiin ja viime aikoina onkin tehty useita eri toimia eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi. Eläinten hyvinvointitutkimus on kehittynyt jatkuvasti ja tieto tutkimusten tuloksista on saavuttanut useat eri tahot, kuten yhdistykset, eläinlääkärit, neuvojat sekä tuottajat. Saatuja tuloksia on sovellettu jo käytännönkin tasolla. Tähän asti on tarkasteltu lähinnä rakenteellisia, helposti mitattavia olosuhdetekijöitä, kuten karsinan pinta-alamäärityksiä tai ilmanlaatua ja virikkeiden käyttöä. Viime aikoina näiden lisäksi eläinten hyvinvoinnin lähtökohdaksi on otettu mittareita, jotka kertovat, mitä eläin itse kokee oman olonsa. (Kupsala 2011, 43–44). Kappaleessa 3 mainittuja eläinten hyvinvointimittareita ja arviointimenetelmiä on muokattu suomalaiseen tuotantoon sopiviksi. Esimerkiksi Welfare Qualityn arviointikriteereitä on sovellettu eläinlääkäreiden tekemissä terveydenhuoltokäynneissä eläintiloilla. (Kortesniemi).

Elinkeino on kehittänyt suomalaisen terveystuokituksen sika-, nauta- ja siipikarjatiiloille. Terveystuokituksessa on kolme tasoa: perustaso, kansallinen taso ja erityistaso. Perustaso tarkoittaa, että tilalla täytyvät lakisääteiset vaatimukset, eli lääkinnälliset seikat sekä eläinsuojelu, kuten porsaiden hännän työstämisen kieltö. Kansallisella tasolla lakisääteiset asiat ovat kunnossa ja lisäksi eri tuotannonhaaroihin luodut omat ehdot täytyvät. Kansallisen tason tilat täyttävät edellytykset, joihin kuuluvat muun muassa terveydenhuoltosopimus sekä tarttuvien tautien ennaltaehkäisy ja tautivapaus. Erityistasolla olevat tilat täyttävät kansalliset eläinsuojelusäädökset ja lisäksi tilalla on käytössään toimintatapoja, jotka ylittävät kansallisen tason eläinsuojelusäädösten vaatimuksia ja suosituksia. Näistä on esimerkiksi suuremmat karsinapinta-alat sekä tiukemmat raja-arvot eläintilojen olosuhteille. Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry valvoo näiden ehtojen täyttymistä tiloilla. (Herava ym. 2006, 20–21, 24).

Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry perustettiin vuonna 1994. Perustamisen syynä olivat EU:n tuomat muutokset kansainvälisiin eläin- ja rehukauppakäytäntöihin. Aiemmin tautisulku toteutettiin Suomen valtion rajoilla rajoittamalla eläinten, eläinaineksen ja rehujen maahantuontia. EU:n mukanaan tuoma kaupan vapau-

tuminen aiheutti sen, että alettiin rakentaa järjestelmää vapaaehtoiseen tautivastukseen ja tuontikontrolliin. ETT ry:n toiminnan piiriin kuuluvat siipikarjatalous, sikatalous, naudanlihantuotanto sekä maidontuotanto. Hevos-, lammas-, turkis- ja kalatalous rajattiin ETT ry:n toiminnan ulkopuolelle. (Kortesniemi, 2012). Yhdistyksen varsinaisina jäseninä toimivat useat eri meijerit, teurastamot sekä muna- pakkaamot. (ETT ry:n säännöt, 2013).

ETT ry:llä on monia eri tehtäviä eläintauteihin, niiden torjuntaan sekä ennaltaehkäisyyn liittyen. Tehtäviä ovat muun muassa tuotantoeläinten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä tautiriskien hallinta. ETT ry valvoo eläinaineksen sekä rehujen maahantuontia ja seuraa tautitilannetta Suomessa ja ulkomailla. Mikäli eläintauteja ilmenee Suomessa tai ulkomailla, ETT ry konsultoi eri tahoja niiden ennaltaehkäisyssä ja saneerauksessa. Sika- ja nautatilojen valvonta ja seuranta Sikavan ja Nasevan avulla kuuluvat myös yhdistyksen tehtäviin. (Kortesniemi, 2012).

Suurin osa Suomen sikatiloista, noin 97 %, merkitsee sikojen terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita ETT ry:n ylläpitämään Sikatilojen terveyslukitusrekisteriin eli Sikavaan. Sikavan avulla pystytään valvomaan sikatilojen terveyslukituksen kolmea eri tasoa ja tilojen luokituksiin liittyviä muutoksia. Myös lääkeluovutusten seuranta tapahtuu Sikavan kautta. (Berninger ym. 2012). Teurastamot hyödyntävät Sikavaa esimerkiksi eläinkuljetusten ja teurastusten suunnittelussa ja toteutuksessa. Esimerkkinä erityistason tiloilta teurastamolle tulevat eläimet teurastetaan ensimmäiseksi ja eläimet kuljetetaan puhtaalla kuljetuskalustolla siten, etteivät sairaat eläimet tartuta terveempiä eläimiä. Myös välitysporsaiden ja uudiseläinten kuljetuksissa erityistason tilat ovat etusijalla. (Terveyslukitus 2013).

Nasevan rekisteriin kuului 7100 nautatilaa vuonna 2011. Naseva-järjestelmään nautatilat merkitsevät eläimille tehtävät terveyteen liittyvät toimenpiteet, kuten lääkitykset. Lisäksi rekisteriin kuuluville tiloille tehdään terveydenhuoltokäynti, jossa eläinlääkäri arvioi eläinten terveyttä ja hyvinvointia sekä kasvatusolosuhteita. Kerätty ketjuinformaatio on suunnattu nautatilojen joillekin yhteistyötahoille, kuten teurastamoille ja eläinlääkäreille sekä joiltain osin myös viranomaisille. (Kortesniemi 2012, 32–35).

Suomalaisen vastuullisen lihantuotannon hanke, Suvali-hanke, on yksi elinkeinon pyrkimyksistä tuoda esille suomalaisen lihantuotannon laatua ja läpinäkyvyyttä. Hankkeen tavoitteena on tuoda kuluttajien tietoisuuteen, että he voivat tulevaisuudessa ostopäätöstä tehdessään valita lihatuotteen alkuperämaan tai tuotantotavan perusteella. Lisäksi kuluttajille kerrotaan suomalaisen lihantuotannon paremmista tuotanto- ja toimintatavoista verrattuna ulkomaiseen lihantuotantoon. Suvali-hankkeen tiimoilta on tehty myös jatkohanke aiheeseen liittyen. (Lauslahti 2012, 5, 8–9).

Suomalaisessa mittapuussa vastuullisuudella tarkoitetaan yli lainsäädännön tehtäviä toimia koko elintarvikeketjussa. Vastuullisen lihantuotannon määrittämiseen näistä kriteereistä poimittiin eläinten hyvinvointi, tuoteturvallisuus ja ympäristö. Eläinten hyvinvoinnin osa-alueeseen kuuluu tarkastelunäkökulma eläimen terveyden kannalta. Se toteutetaan Welfare Qualitysta otettujen kriteerien avulla terveydenhuoltokäynnin yhteydessä. Tuoteturvallisuuden kriteereinä sianlihantuotannossa käytetään teurastamolta saataviin tietoihin perustuvia ruhojen hylkäysprosentteja sekä Sikavan kautta tulevaa tietoa lääkityksistä ja eläinten kuolleisuudesta tilalla. Raja-arvoja vastuulliselle tuotannolle on määritetty lääkkeiden käytön osalta ja lisäksi eläintilojen puhtautta ja tautisuojausta valvotaan terveydenhuoltokäyntien yhteydessä. Ympäristö-kategoriaan kuuluvat tilojen ympäristöön vaikuttavat asiat, kuten vesistöjen rehevöityminen, ilmastovaikutukset tai luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen viljelijän toimien avulla. (Berninger ym. 2012, 8, 17–22, 75–76).

Edellä mainitulla hankkeella saavutetaan suomalaiselle lihantuotannolle lisäarvoa. Kuluttajat saavat arvokasta tietoa elintarvikeketjun toiminnasta alkutuotantoa myöden, mikä lisää osaltaan kuluttajien tietoa ja ymmärtämystä lihantuotannossa käytettäviä ratkaisuja kohtaan. Tällä tavoin myös kuluttajien luottamus lihaketjun toimivuuteen sekä tuoteturvallisuuteen kohenee ja vaikuttaa siten positiivisella tavalla ostokäyttäytymiseen. (Berninger ym. 2012, 75–76).

7 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUSAINEISTO

7.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukset voidaan jakaa kahteen kategoriaan, teoreettiseen ja empiiriseen tutkimukseen. Ensimmäinen on niin sanottua perustutkimusta jossa on tavoitteena tieteellisen tiedon etsiminen ja jälkimmäinen, empiirinen tutkimus, on soveltavaa tutkimusta. Empiirisessä tutkimuksessa usein tukeudutaan teoreettisen tutkimuksen tuloksiin etsittäessä vastauksia käytännön ongelmiin. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 20–22). Tässä opinnäytetyössä on kyse empiirisestä tutkimuksesta.

Empiiriset tutkimukset voidaan jaotella kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavia asioita ilmiötä pyritään havainnollistamaan numeerisesti, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa asioita mitataan laadullisilla muuttujilla. Tutkimusstrategioita ovat kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus (Case Study). (Heikkilä 2008, 13–19). Tässä työssä strategiana on Survey-tutkimus. Tämänkaltaisessa tutkimuksessa tarvittava tieto kerätään joukolta ihmisiä standardoidussa muodossa ja saadun aineiston perusteella pyritään vertailemaan ja selittämään ilmiötä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 186–189).

Tutkimuskohteen ymmärtäminen on kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisin tavoite. Tämän kaltaisen tutkimuksen aineiston määrä periaatteessa rajoittuu siihen pisteeseen, jolloin uusilta haasteltavilta ei saada uutta tietoa kyseiseen aiheeseen liittyen, vaan samat asiat nousevat uudelleen esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 202–204).

Aineiston keruutapana opinnäytetyössä on käytetty haastattelua. Hirsjärven, Remeksin & Sajavaaran (1997.) mukaan haastattelutyypit on jaettu kolmeen kategoriaan; strukturoituun haastatteluun eli lomakehaastatteluun, teemahaastatteluun ja avoimeen haastatteluun. Näistä haastattelutyypeistä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua.

7.2 Teemahaastattelun toteutus

Työssä haastatellaan sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyviä sidosryhmiä, kuutta tuottajaa, kahta toimeksiantajana olleen elintarvikeyrityksen edustajaa ja kaupan sekä ravintolan edustajistoa. Elintarvikeyrityksen edustajia haastattelimme 30. päivä tammikuuta 2013, tuottajahaastattelut sijoituivat aikavälille 15. päivä maaliskuuta ja 3. päivä huhtikuuta 2013. Kaupan ja ravintolan edustajistoa haastattelimme 11.4.2013 ja 25.4.2013. Teemahaastattelut toteutettiin yksilö- ja parihaastatteluna. Haastateltavien määrää emme olleet ennalta sopineet, vaan haastateltavat tahot saivat itse päättää, montako henkilöä haastattelutilanteessa on mukana. Joillakin tiloilla oli yhteensä neljäkin yrittäjää, mutta vain kaksi niistä oli haastateltavana.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina olevan yrityksen yhteyshenkilönä toiminut henkilö järjesti tapaamisen yhtiön alkutuotantopäällikön ja hankintapäällikön kanssa. Haastattelu suoritettiin elintarvikeyrityksen tiloissa. Näitä henkilöitä haastattelimme saadaksemme selville elintarvikeyrityksen näkemyksen tutkimuksen aiheesta. He ottivat myös ensiyhteyden tuottajiin, jotka otimme mukaan tutkimukseen. Sovimme itse tarkemmat haastatteluajat muut käytännön järjestelyt. Haastattelu-pyynnöt tehtiin puhelimitse viikkoa tai kahta ennen haastattelua. Saman päivän aikana pyrittiin tekemään haastattelut kahdelle tilalle, toiminnan tehostamiseksi. Haastatteluajkojen sovittaminen oli kuitenkin haasteellista, sillä tavoitteena oli mahdollisimmat vähäinen häiriö tilan yritystoiminnalle. Yrittäjät saivat itse ehdottaa heille parhaiten sopivia aikoja ennalta annetulta aikaväliltä.

Kaupan ja ravintolan edustajia haastattelimme Helsingissä. Nämä kaksi ovat elintarvikeyrityksen todellisten asiakkaiden, kaupan ja ravintolan edustajia. Toimeksiantajayrityksen yhteyshenkilö järjesti nämäkin tapaamiset suhdeverkostonsa avulla. Opinnäytetyön kannalta oletuksena on, että nämä haastateltavat edustavat kuluttajien näkökulmaa. Ravintolan edustajaa haastattelimme 11. päivä huhtikuuta ja kaupan edustajia 25. päivä huhtikuuta 2013.

7.3 Tutkimusaineisto

Aineiston koon määrittäminen on hankalaa, sillä kvalitatiivisessa tutkimuksessa se ei perustu tilastollisiin säännönmukaisuuksiin tai keskimääräisiin yhteyksiin. Yksikin haastattelu voi olla riittävä määrä jos aineisto saavuttaa kyllästymispisteen, eli lisähaastatteluilla ei saada enää lisäarvoa tutkimuksen kannalta ja saadun aineiston perusteella todeta teoreettisesti merkittävä tulos. Ajatuksena on myös se, että yksittäistä tapausta huolellisesti tutkimalla voidaan havaita se, mikä tutkittavassa ilmiössä on oleellista ja mitkä ovat toistuvia tekijöitä tutkittaessa ilmiötä yleisellä tasolla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996, 174–177).

Menetelmän ongelmat ovat uusien näkökulmien havaitseminen ja epävarmuus seuraavalta haastateltavalta saatavasta tiedosta. On tutkijan taidoista kiinni, kuinka paljon hän löytää uusia näkökulmia tutkittavasta aiheesta haastatteluiden yhteydessä. Lisähaasteen arviointiin tuo kvalitatiivisen tutkimuksen ajatus tapausten ainutlaatuisuudesta. Toinen ongelma on tutkimusaineiston koon määrittämisessä, sillä on epävarmuus siitä, antaisiko seuraava haastateltava sittenkin vielä jotain lisäarvoa tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996, 174–177).

Opinnäytetyöhön tehtiin yhteensä 10 haastattelua, joista yksi oli taustatiedon keräämistä varten. Aineiston keruussa jouduttiin huomioimaan ajankäyttöresurssit. Muuten haastatteluiden toteutuksessa ei juuri ollut vaihtoehtoja, mutta haastateltavien tuottajien määrä jouduttiin rajoittamaan kuuteen tuottajaan.

8 TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET

8.1 Tutkimuksen sidosryhmät ja haastatteluaineiston analysointi

Tutkimukseen haasteltiin toimeksiantajana olleen elintarvikeyrityksen alkutuotantopäällikköä ja hankintapäällikköä. Tuottajahaastateltavat ovat yrityksen sopimus-tuottajia läntisen Suomen alueelta. Haastateltavien valintaperusteena oli kohtalainen etäisyys Etelä-Pohjanmaalta. Toinen haastateltavia valikoiva tekijä oli tilan elinkaaren vaihe. Emme nähneet, että tuotantoon lopettamassa olevilla tiloilla olisi ollut mitään annettavaa tutkimukseemme, joka käsittelee nykypäivän ja tulevaisuuden tuotantoeläinten hyvinvointia. Osa valituista tiloista oli juuri laajentanut, osalla oli laajennus käynnissä ja lopuilla tuotanto oli hyvässä vauhdissa. Laajentaneilla tiloilla eläinten hyvinvointiasiat ovat tulleet esille erityisesti tuotantotilojen rakenteiden ja toiminnan suunnittelun ja niiden valvonnan kautta. Osalla yrittäjistä oli kokemusta järjestötoiminnasta tai aikaisempi työ oli antanut valmiuksia sikojen ja nautojen hyvinvointiasioihin liittyen.

- Yrittäjä A. Maitorotuisten lihanautojen kasvattaja.
- Yrittäjä B. Sianlihantuottaja, yhdistelmäsikala.
- Yrittäjä C. Lihanautojen kasvattaja.
- Yrittäjä D. Porsastuottaja
- Yrittäjä E. Sianlihan tuottaja, yhdistelmäsikala.
- Yrittäjä F. Luomuemolehmäkasvattaja.

Kolmas haastateltava osapuoli on kauppa ja ravintola, jotka ovat elintarvikeyrityksen suoria asiakkaita. Kaupan edustajat saivat etukäteen haastattelun kysymykset, mikä mahdollisti asioiden kysymisen yhdistyksen edustamilta yrityksiltä. Myös ravintolan edustajalle kysymykset lähetettiin etukäteen haastatteluun valmistautumista varten.

Tutkimusta varten tehtiin kaiken kaikkiaan 9 haastattelua ja lisäksi vielä yksi haastattelu tausta-aineiston keräämistä varten. Haastattelujen kesto oli noin tunnista lähes kahteen tuntiin. Kaikki haastattelut litteroitiin siten, että vain täysin tutkimukseen kuulumattomat keskustelut jätettiin käsittelemättä. Litteroimalla saatu aineistokokonaisuus ja vastaukset koottiin yhteen vastaajittain ja kysymyksittäin. Tämän jälkeen tulokset analysoitiin kysymyksittäin.

8.2 Aineiston tulokset

8.2.1 Eläimen hyvinvoinnin määritelmä ja seikat, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota

Tuottajilla oli yhteneväinen käsitys siitä, että riittävä elintila eläimillä on yksi tärkeimmistä hyvinvoinnin tekijöistä. Muutenkin tuottajilta asiaa kysyttäessä vastauksena oli usein perustarpeita tyydyttäviä tekijöitä, kuten riittävä ruoka ja vesi sekä eläimen terveys.

Elintarvikeyrityksen näkemykset pohjautuivat ajatukseen, että eläimen hyvinvoinnille ei ole virallista määritelmää. Eläimen hyvinvointia voidaan kuitenkin arvioida viiden vapauden kautta, mutta taloudelliset realiteetit luovat rajoja vapauksien toteuttamiseen.

Ravintolalla näkemykseen eläinten hyvinvoinnista vaikuttavat kuluttajien vaatimukset. Ravintola ajattelee hyvinvointiasiaa tuotteen, ei niinkään eläimen kannalta. Merkityksellisiä hyvinvointiasioita ovat ne, jotka vaikuttavat lopputuotteen laatuun. Kaupalla ei ole omaa näkemystä eläinten hyvinvoinnista, vaan käsitys muodostuu kuluttajien toiveiden ja mielipiteiden perusteella. Kauppa näkeekin roolinsa tässä asiassa tiedonvälittäjänä.

Tuottajilla nousi esiin monia hyvinvointia parantavia ratkaisuja, kuten vapaaporsitus tai laidunnusmahdollisuus, mutta käytännön toteuttamiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten taloudellisuus, kokonaisuuden toimivuus ja vaikutukset itse yrittäjään ja hänen hyvinvointiinsa.

Elintarvikeyrityksen mukaan keskeisin lisähuomio pitäisin kiinnittää lajinmukaisen käyttäytymisen toteutumiseen, tautiturvallisuuteen ja jalostukseen. Myös viljelijän yrityksen johtamistaitoja ja eläinten havainnointikykyä korostettiin.

Kaupan mielestä lisähuomiota tulisi kiinnittää tilojen omavalvontaan, viranomaisen suorittamaan eläinten hyvinvoinnin valvontaan ja siitä tiedottamiseen. Myös kaupalle välitetyn tiedon todenperäisyydelle ja oleellisuudelle on annettava painoarvoa.

Ravintolan ajatuksen mukaan eläinten ravintoon, lääkitykseen ja kohteluun kiinnitettävä lisää huomiota, sikäli kun ne vaikuttavat tuotteen laatuun. Ravintolat eivät kuitenkaan ole huolissaan lihantuotantoprosessista eläimen hyvinvoinnin kannalta.

8.2.2 Käsitys eläinten hyvinvoinnin ja kuluttajien tietämyksen tasosta Suomessa

Osa tuottajista totesi, ettei heillä ole omakohtaista kokemusta eläinten hyvinvoinnin tasosta Euroopassa, vaan käsitykset perustuvat lähinnä ammattilehtiartikkeleihin. Tuottajien näkemykset olivat kuitenkin yhteneviä siitä, että hyvinvoinnin taso Suomessa on korkeampi kuin muualla Euroopassa.

Myös elintarvikeyrityksen näkemyksen mukaan Suomessa on parempi hyvinvoinnin taso muuhun Eurooppaan verrattuna. Perusteluna tälle he pitivät Eurooppaa pienempää tilojen yksikkökokoja, elinkeinon itsensä luomaa lakisääteistä tasoa tiukempaa linjaa hyvinvointivaatimuksissa ja tautitorjunnan onnistumisesta.

Kaupalla ei ole omaa näkemystä asiasta suuressa mittakaavassa, mutta yksittäisten asioiden valossa Suomessa hyvinvointi on paremmalla tasolla. Esimerkkinä he mainitsevat Keski- ja Etelä-Euroopan maiden lyhytnäköisen suhtautumisen eläinten lääkintään ja siitä johtuvan antibioottiresistenssiriskin.

Ravintola myös mainitsee resistenssiongelman vertaillessaan Suomea ja muuta Eurooppaa. Kotimaan parempaa hyvinvointitasoa ravintola perustelee lisäksi salmonella-vapaudella.

Kaikkien haastateltujen sidosryhmien mielestä kuluttajan tietämyksen eläinten hyvinvointiin liittyvissä asioissa taso on keskimäärin alhainen. Kuluttajat ovat etäännyneet alkutuotannosta ja mielikuvat tuotantoeläimistä ja niiden olosuhteista ovat vääristyneet. Virheellistä mielikuvaa luovat median paisuttamat uutiset merkitykseltään vähäisistä asioista. Osaltaan alhaista tietämyksen tasoa he selittävät myös kuluttajien vähäisellä kiinnostuksella asiaa kohtaan.

8.2.3 Kuluttajien valistamisen tahot ja keinot

Lihaketjun alkupään toimijat eli tuottajat, tuottajajärjestöt ja elintarvikeyritykset ovat kaikkien haastateltujen mielestä ensisijaisessa vastuussa kuluttajan valistamisesta eläinten hyvinvointiin liittyen. Yksittäisen tuottajan vastuuta valistamisessa rajoittavat rajalliset resurssit. Viranomaisten rooli valistamisessa korostuu niiden tarjoaman puolueettoman tiedon ansiosta. Erään tuottajan ja ravintolan edustajan mielestä viranomaistiedotuksessa usein heikkoutena on tarjotun tiedon vaikeaselkaisuus. Eräs tuottaja piti myös tutkimuslaitosten tarjoamaa tietoa tärkeänä valistuskanavana.

Yleinen näkemys oli kaupan ja ravintolan huono soveltuvuus kuluttajan valistamiseen. Ravintola itse perusteli sopimattomuuttaan resurssipulalla, mutta tuottajan näkemyksen mukaan syynä on kiinnostuksen ja tietämyksen puute.

Kaikkien sidosryhmien mukaan tilavierailut ovat tehokas keino, mutta vierailujen toteuttamisessa on omat ongelmat, kuten hygieniariskit. Tuottajat mainitsivat yhdeksi ongelmaksi myös tilavierailuiden työlään toteutuksen.

Internet nousi jokaisella sidosryhmällä parhaimpien valistamiskeinojen joukkoon, osittain edullisuutensa ansiosta. Erityisesti elintarvikeyritys ja kauppa näkivät ongelmana internetissä olevan virheellisen tiedon määrän ja painottivat sen nojalla tämän viestintäkanavan tärkeyttä realistisen tiedon välittämisessä.

Osa tuottajista piti tuotepakkauksia tavoitavuudeltaan hyvänä keinona, mutta totesi kuitenkin valistukseen käytettävän kirjoitustilan olevan rajallista. Kauppa oli samoilla linjoilla ja ehdotti QR-koodin käyttöä ratkaisuksi tilaongelmaan. Ravintola mainitsi tuotepakkaukset valistuskeinona ravintoloiden sisäänostajille.

Perinteistä printtimediaa pidettiin hyvänä vaihtoehtona valistukselle, mutta hyvinvointiin liittyvän uutisoinnin ja tiedonvälityksen kohderyhmänä kuluttajia pitäisi painottaa. Osa tuottajista ja kauppa nostivat esiin ajatusta liha-alan ammattilehdissä julkaistujen informatiivisten artikkeleiden uudeksi julkaisupaikaksi paremmin valtaväestön tavoitettavia lehtiä, kuten Helsingin Sanomia.

Lapset ja nuoret ovat vasta rakentamassa maailmankuvaansa, joten heidän tietojensa kartuttaminen ja käsityksiin vaikuttaminen nähtiin tuottajien, elintarvikeyhtiön ja ravintolan mielestä tehokkaana keinona. Ravintola korosti vielä opettajien merkitystä tiedon välittäjinä.

8.2.4 Lisätiedon tarve ja sisältö

Tuottajat eivät osanneet kertoa asioita, joista heidän olisi tarvetta saada lisätietoa, mutta he kertoivat millä menetelmillä tiedon lisääminen olisi paras toteuttaa. Tuottajilla oli tärkeintä selkeät ohjeet ja tulkinnat uusista asioista, kuten muuttuneista säädöksistä. Lisäksi luotettavan tietolähdehenkilön merkitystä painotettiin. Oikein kohdistetuilla koulutuksilla nähtiin olevan arvoa, sillä koulutettavien taustatiedoilla ja lähtökohdilla on merkitystä koulutuksen sisältöön ja toteutukseen. Jotkut tuottajat ovat kiinnostuneita ajankohtaisesta tutkimustiedosta. Käytännön töiden kehittämisen kannalta ulkopuolinen neuvontaorganisaation tarkkailija koettiin hyväksi vaihtoehdoksi.

Kauppa mainitsi mediakohujen aikaansaaman epäluotettavan ja epäoleellisen tiedon esiintulon. Tällöin puolueettoman ja luotettavan asiantuntijaryhmän jakama tieto rauhoittaisi tilannetta ja asioiden oikeat mittasuhteet saavutettaisiin.

Tuottajien, elintarvikeyhtiön ja kaupan mielestä kuluttajien olisi tärkeää saada tietoa eläintuotannon perusasioista ja tuotannon taustalla vaikuttavista tekijöistä. Perusasioita ovat eläinten elinolosuhteet, elinkaari ja hoitotoimenpiteet. Osa tuottajista muistutti tuotantoeläimen ja lemmikkieläimen välisestä erosta ja lajinmukaisen käyttäytymisen tärkeydestä. Tuotannon taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat säädökset ja taloudelliset tekijät, jotka ovat johtaneet nykyisenlaiseen tuotantorakenteen muutokseen. Maatalousyrittäjien ulkopuolelta tulevien vaatimusten ja itse eläin-

tenpidosta johtuvien vaatimusten lisääntyminen ja kiristyminen ovat niitä asioita, joista kuluttajille pitäisi kertoa.

Ravintolan, elintarvikeyhtiön ja joidenkin tuottajien mielestä Suomen ja muun Euroopan vertailutieto hyvinvointiasioista, kuten eläinten lääkinnästä ja eläinsuojelulainsäädännön yli menevistä toimista, olisi tärkeää saattaa kuluttajien tietoisuuteen.

8.2.5 Ruokinnan ja jalostuksen vaikutus hyvinvointiin

Kauppa ei osannut sanoa mitään eläinten ruokinnan vaikutuksista hyvinvointiin ja ravintolallekin ruokinnalla oli merkitystä vain lopputuotteen laadun kannalta.

Elintarvikeyhtiöllä ja kaikilla tuottajilla oli yhteinen näkemys rehuhygienian ja laadun ehdottomasta tärkeydestä. Lisäksi he painottivat ruokinnan tarkoituksenmukaisuutta. Tuottajilta nousi esille tasaisen ravinnonsaannin ja eläinten kylläisyyden positiivinen vaikutus niiden käyttäytymiseen toisiaan kohtaan. Tasainen ravinnon saanti ja kylläisyys taataan esimerkiksi riittävällä ruokintatilalla tai yksilöruokintakarsinalla.

Eräältä tuottajalta tuli huomio myös oikeinmitoitettun ruokinnan myötä pienenevien rehuhävikkien positiivisista ympäristövaikutuksista.

Elintarvikeyhtiön, tuottajien ja ravintolan näkemykset kohtaavat hyvinvoinnin vertailussa jalostuksen osalta. Kaikkien mielestä jalostuksessa ei saa korostaa ainoastaan tuotosominaisuuksia ja monet mainitsivatkin esimerkkinä Belgian Blue-lihanautarodun, joka ei pysty poikimaan luonnollisesti äärimmilleen jalostettujen lihakkuusominaisuuksiensa vuoksi. Myös terveysominaisuuksien jalostamiseen tulisi panostaa. Elintarvikeyhtiön ja kaupan huomiona oli yksipuolisesti jalostetun eläimen herkkyysongelmille, kuten taudeille.

Kaksi tuottajaa mainitsi ongelmaksi liian voimakkaan fysiologisten muutoksen tavoittamisen jalostuksen kautta. Esimerkkinä he mainitsivat naudan jalostamisen väkirehuvaltaisempaan ruokintaan soveltuvaksi.

8.2.6 Taloudellisen lisäarvon vaikutus hyvinvoinnin edistämiskeinoihin

Tuottajien ehdottamia toimenpiteitä olivat Welfare Quality-menetelmän hyödyntäminen, eläintilojen väljentäminen ja tuotteiden erilaistamisen eri kuluttajaryhmille. Erilaistamisesta annettiin esimerkkinä laiduntamisen ja lajinmukaisten olosuhteiden lisäämisen tuotanto-olosuhteissa. Monet tuottajat mainitsivat valvonnan ja omavalvonnan avulla tiloilla kerättävän tiedon hyödyntämisen Sikavan ja Nasevan kautta esimerkiksi jäljitettävyyteen ja hyvinvoinnin seurantaan. Toki juuri tuotantoon laajentanut yrittäjä mainitsi valvonnan olevan hyvinkin tarkkaa ja riittävää. Valvontaa suoritetaan virallisen valvonnan lisäksi huomaamattomasti, esimerkiksi eläinkuljettajien käydessä tilalla.

Elintarvikeyhtiön mukaan lähtökohtana ovat perusasiat, kuten eläimen mahdollisuus lajinmukaiseen käyttäytymiseen sekä turvalliseen ja laadukkaaseen ravintoon. Nämä ovat perustana eläimen hyvinvoinnille ja sitä kautta laadukkaalle elintarvikeyhtiön raaka-aineelle, lihalle. Lisäksi he mainitsevat tilan johtamisen eli managementin olevan tärkeä tekijä eläinten hyvinvoinnin hallinnassa. Edelle mainittujen seikkojen todentamiseksi ja hyödyntämiseksi elintarvikeyhtiö korostaa jäljitettävyyden ja hyvinvoinnin valvonnan merkitystä.

Kaupan ja ravintolan käsityksen mukaan asiakaskenttä on pirstaloitunutta. Asiakaskunta ja toiveet ovat jakaantuneet useisiin eri segmentteihin ja halu maksaa lihasta ylimääräistä on rajallinen. Kauppa tähdensi vielä asioiden luotettavuutta ja sitä kautta valvontaa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN ARVIOINTI

9.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten eri sidosryhmien mielipiteet ja käsitykset eroavat sikojen ja nautojen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Opinnäytetyön tutkimustyyppi oli teemahaastattelu. Tutkimus oli teemoiltaan laaja. Työn teemoina oli hyvinvoinnin määrittely ja seikat, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota, käsitys eläinten hyvinvoinnin tasosta ja käsitys kuluttajien tietämyksen tasosta, tahot kuluttajien valistamisessa ja valistamiskeinot, asiat joista haastateltavien ja kuluttajien olisi hyvä saada lisätietoa, ruokinnan ja jalostuksen vaikutus eläinten hyvinvointiin sekä taloudellisen lisäarvon vaikutus hyvinvoinnin edistämiskeinoihin.

Haastattelujen perusteella tuottajat ja elintarvikeyritys mieltävät eläimen hyvinvoinnin käsitteen hyvin samankaltaisesti. Tuottajien näkemyksen mukaan eläinten hyvinvointi rakentuu perusasioista ja lisähuomiota tulisi kiinnittää asiakokonaisuuksiin ja niiden riippuvuussuhteisiin. Elintarvikeyrityksen näkemys perustuu viiteen vapauteen ja lisähuomiota tulisi kiinnittää kokonaisuuteen ja hyvinvointia tukeviin toimiin. Kaupan ja ravintolan näkemykset erosivat tuottajien ja elintarvikeyrityksen ajatuksista. Heillä on eri näkökulma asiaan, sillä he ovat tekemisissä suoraan kuluttajien kanssa ja heidän mielipiteensä vaikuttavat kaupan ja ravintolan näkemykseen. Ravintolalle eläinten hyvinvointi tulee esiin tuotteen laadun kautta. Tuottajien ja elintarvikeyrityksen ajatukset keskittyvät itse eläimeen ja tilatasolla tehtäviin ratkaisuihin kysyttäessä mihin asioihin tulisi kiinnittää lisää huomiota. Kaupalla ja ravintolalla oli eriävä käsitys asiasta verrattuna tuottajiin ja elintarvikeyritykseen. Lisäksi heidän mielipiteensä erosivat keskenään. Kaupalle tärkeintä on valvonta ja tiedottaminen, kun taas ravintolalla on parempi luottamus alkutuotantoon ja keskeisintä on lihatuotteen laatuun vaikuttavat seikat.

Tutkimuksen kaikki sidosryhmät ovat yksimielisiä eläinten korkeammasta hyvinvoinnin tasosta Suomessa verrattuna muuhun Eurooppaan. Näkemyksen perusteellut kuitenkin vaihtelivat. Tuottajien tietämys perustui suurelta osin ammattilehtiaartikkeleihin, elintarvikeyritys perusteli näkemystään elinkeinon rakenteella ja elinkei-

non itsensä luomilla korkeilla hyvinvointistandardeilla, kaupan ja ravintolan näkemykset pohjautuivat yksittäisiin asioihin, lähinnä Suomessa hyvin hallinnassa olevaan eläintautitilanteeseen. Myös kuluttajien tietämyksen tasosta oli yhteneväinen mielipide. Keskiverto kuluttaja ei tunne nykyistä alkutuotantoa ja tuotantoeläinten olosuhteita. Käsitystään sidosryhmät selittävät helpoiten saatavilla olevan tiedon subjektiivisuudella tai kuluttajan kiinnostuksen puutteella.

Kaikkien yhteisen näkemyksen mukaan valistamisvastuu painottuu tuottajille, elintarvikeyhtiölle ja puolueetonta tietoa tarjoaville viranomaisille. Yksittäisen tuottajan resurssien rajallisuudet tunnustetaan ja viranomaisten viestintää pidetään usein vaikeaselkoisena. Kaikki olivat yhtä mieltä myös kaupan ja ravintolan sopimattomuudesta kuluttajan valistamiseen. Haastattelun tulos poikkesi kansainvälisen kuluttajatutkimuksen vastauksista, joissa tärkeimmäksi tiedonlähdeinstanssiksi nousi eläinsuojelujärjestöt (Herva ym. 2006, 14). Haastatteluissa tuli esiin monia hyviä valistamiskeinoja, mutta jokaisessa oli heikkoutensa. Tilavierailut ja niiden kaltaiset tapahtumat ovat mahdollisia tuottajalle toteuttaa, mutta suurin osa muista keinoista on kuitenkin tuottajan ulottumattomissa. Tällöin pääasiallisen vastuun nähtiin keskittyvän elintarvikeyhtiölle. Edellä mainitussa tutkimuksessa nousi esille kokonaisuutena samat valistamiskeinot, kuin tekemissämme haastatteluissa (Herva ym. 2006, 14). Eurobarometrin teettämän tutkimuksen mukaan tilavierailujen myötä tieto kasvattaa huolta ja tietoisuutta eläinten hyvinvoinnista. (Attitudes of consumers towards the welfare of farmed animals 2005, 7).

Tuottajilla ja elintarvikeyhtiöllä oli yhteinen näkemys ruokinnan vaikutuksesta hyvinvointiin ja sen yhteydestä jalostukseen. Kauppa ei osannut kommentoida asiaa ja ravintolalle tässäkin aiheessa on merkitystä vain lopputuotteen kannalta. Kaupan ja ravintolan vastauksia yhdisti pohjatiedon puute ruokinnan ja jalostuksen yhteydestä eläimen hyvinvointiin. Kauppa huomioi yksipuoliseen jalostukseen liittyen vain sen tuomia ongelmia. Ravintola, elintarvikeyhtiö ja tuottajat olivat samaa mieltä eläinten kaikkien ominaisuuksien tasapainoisen jalostuksen tärkeydestä.

Uusia ratkaisuja eri sidosryhmät eivät löytäneet eläinten hyvinvoinnin edistämisen kautta saavutettavalle taloudelliselle lisäarvolle. Nykyisten menetelmien ja järjestelmien kehittäminen nousi kuitenkin esiin, niin elintarvikeyhtiöllä kuin tuottajillakin. Kaupan ja ravintolan kanta oli, että kuluttajien ostokäyttäytyminen on ristiriidassa

heidän toiveisiinsa nähden, sillä eläinten hyvinvointia tulisi lisätä, mutta lihatuotteiden hintatasoon sillä ei saisi olla korottavaa vaikutusta. Vastaava kuluttajakäyttäytyminen on todettu myös kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisussa (Mäkelä, Niva & Piironen 2004, 14)

Kokonaisuutena tuottajat ja elintarvikeyritys olivat monista asioista samaa mieltä, mutta tuottajien perustelut asioille lähtivät vielä elintarvikeyritystä enemmän käytännön näkökulmasta. Kaupan ja ravintolan vastaukset olivat erilaisia verrattuna tuottajiin tai elintarvikeyritykseen. Vastauksiin vaikutti se, että he mieltävät lihaketjussa itsensä välittäjinä, jotka välittävät kuluttajien ajatukset lihaketjussa alaspäin ja alemmaa lihaketjusta tulevan tiedon eläinten hyvinvoinnista edelleen kuluttajille. Osittain tämän takia he eivät kokeneet tutkimuksen aihetta käytännön tasolla kovin tutuksi itselleen.

9.2 Tulosten arviointi

Haastatteluissa digitaalisesti tallentamalla kerätty aineisto litteroitiin sanatarkasti, ainoastaan täysin aiheeseen kuulumattomat asiat pois jättäen. Litteroinnit suoritettiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Työtä on tehnyt kaksi henkilöä, jolloin ratkaisuihin on ollut aina kahden henkilön hyväksyntä ja tutkimuksen kulku on dokumentoitu siten, että asioiden oikeasta kulusta voidaan varmistua. Tutkimus oli teemoiltaan laaja-alainen. Tutkimuksen tuloksissa nousi esille hyvinvointiin liittyvien käsitysten vertailussa samoja asioita ja asiayhteyksiä kuin Valros mainitsee artikkelissaan olevassa taulukossa. (Valros 2005, 10–11, Suomen Gallup Elintarviketieto 2004, eläinten hyvinvointi mukaan). Tämän perusteella voidaan päätellä opinnäytetyötutkimuksen olleen reliaabeli eli luotettava.

Eri sidosryhmien vastauksiin vaikuttivat voimakkaasti taustatiedot. Kaupalla ja ravintolalla ei ollut aina tietoa ja kykyä vastata esitettyyn kysymykseen. Tutkimusessamme haasteeksi muodostui kysymysten muotoilu ja asettelu eri sidosryhmille sopiviksi siten, että kaikki haastateltavat olisivat osanneet vastata kysymyksiin omien taustatietojensa pohjalta. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen haastattelurungon toimivuutta arvioitiin ja päätelmien perusteella kysymysten asettelua sekä muotoilua parannettiin. Tutkimuksen validius kuvaa kykyä vastata tutkimusongel-

maan eli tutkittiinko työssä sitä mitä oli tarkoituskin tutkia. Tutkimuksessa käytettyjen haastattelukysymyksien teemat olivat riittävän tarkkoja ja kattavia tutkimusongelman kannalta, mutta kysymykset olisivat saaneet olla tarkempia. Myös kysymysten asettelu olisi saanut olla erilainen kaupan ja ravintolan kannalta. Toisaalta ratkaisussa painoi työn laajuuden hallinta ja tekemiseen käytettävissä ollut aika. Tutkimuksen validius olisi parantunut kattavammin pohjustetuilla ja paremmin asetuilla haastattelukysymyksillä.

Opinnäytetyön edetessä tieto aiheesta lisääntyi ja kriittinen suhtautuminen työn toteutukseen kasvoi. Monia ratkaisuja olisi voinut tehdä erilailta tai toisesta näkökulmasta, joten uusien tutkimuksien kannalta aihe on hedelmällinen. Opinnäytetyön tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja eläinten hyvinvointiin liittyvät asiat tulevat vaikuttamaan lihantuottajien, elintarvikeyhtiöiden, kaupan sekä ravintolan strategiaan ratkaisuihin. Jatkotutkimuksella olisi hyödyllistä selvittää sidosryhmien strategia-avaintoja eläinten hyvinvointiin liittyen tai sidosryhmien yhteistyön ja strategia-suunnittelun yhteisvaikutuksia ja merkityksiä. Kuluttajien valistamiskeinoja tuli monia esille tässä tutkimuksessa ja Euroopan laajuisiakin kyselyjä aiheesta on tehty useita. Menetelmissä on todettu kuitenkin olevan ongelmia, joten tutkimus valistamiskeinojen kehittämisestä olisi tarpeellinen.

LÄHTEET

A 10.6.2010/592. Valtioneuvoston asetus nautojen suojelusta.

A 15.11.2012/629. Valtioneuvoston asetus sikojen suojelusta.

A 8/2012. Maa- ja metsätalousministeriön asetus tuettavaa rakentamista koskevista lypsykarjarakennusten rakennusteknisistä ja toiminnallisista vaatimuksista.

A 834/2007. Neuvoston asetus luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 2092/91 kumoamisesta

A 846/2008. Maa- ja metsätalousministeriön asetus luonnonmukaisesta tuotannosta, luonnonmukaisten tuotteiden merkinnöistä ja valvonnasta.

A 889/2008. Komission asetus luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 834/2007 soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä luonnonmukaisen tuotannon, merkintöjen ja valvonnan osalta

Alatalo, J., Eeli, K., Halkosaari, P., Herva, T., Jokinen, M., Sonninen, R. & Vehkaoja, S. 2007. Suunnitelmallinen naudanlihantuotanto. 2. painos. Seinäjoki: Suunnitelmallinen naudanlihantuotantohanke.

Asenteet tuotantoeläimiä kohtaan ovat osa yksilön laajempaa uskomusjärjestelmää. 2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, Helsingin Yliopisto, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 12.5.2013]. Saatavana: <http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/2013/04/03/asenteet-tuotantoelaimia-kohtaan-ovat-osa-yksilon-laajempaa-uskomusjarjestelmaa/>

Attitudes of consumers towards the welfare of farmed animals. 2005. Special Eurobarometer. [Verkojulkaisu]. Brysseli: Euroopan komissio. [Viitattu 15.5.2013]. Saatavana: http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/euro_barometer25_en.pdf

Berninger, K., Jalkanen, L., Kotro, J., Lehtinen, K., Penttilä, K., Rahkio, M., Salonen, J. & Timonen, A. 2012. Lihaketjun vastuullisuuden läpinäkyvyys ja jäljitettävyys – esimerkkinä sianlihan tuotantoketju [Verkojulkaisu]. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT). [Viitattu 7.5.2013]. Saatavana: <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti58.pdf>

Castrén, H. 1997. Kotieläinten käyttäytyminen ja hyvinvointi. Mikkeli: Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 52.

- D 2008/120/EY. Neuvoston direktiivi sikojen suojelun vähimmäisvaatimuksista.
- Eläin- ja kasvinterveyden yksikkö. Ei päiväystä. Eläimet ja terveys. [Verkkosivu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu 16.4.2013]. Saatavana: <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/elaimet/hallinto.html>
- Eläinsuojelulain kokonaisuudistus. 11.12.2012. Muistio. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu 17.4.2013]. Saatavana: http://www.mmm.fi/attachments/elaimet/newfolder_20/6Fm7ZeMyq/ESL_arvio_muistio_11_12_2012.pdf
- Eläinsuojeluviranomaiset Suomessa. 25.4.2013. Eläinsuojelu valvonta. [Verkkosivu]. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 5.5.2013]. Saatavana: http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/elainsuojeluviranomaiset_suomessa
- Eläinten hyvinvointi Suomessa. 2012. Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, Helsingin Yliopisto, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 10.4.2013]. Saatavana: http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/files/2012/02/EHV_raportti_valmis_16.5.2012-27hf7uk.pdf
- Eläinten suojelua ja hyvinvointia koskevasta Euroopan unionin strategiasta vuosille 2012–2015. 15.2.2012. Tiedonanto. [Verkkojulkaisu]. Brysseli: Euroopan komissio. [Viitattu 15.4.2013]. Saatavana: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0006:FIN:FI:PDF>
- Etiikkaa koskeva kysymys. Ei päiväystä. Eläinten hyvinvointi. [Verkkosivu]. Brysseli: Euroopan komissio. [Viitattu 14.5.2013]. Saatavana: http://ec.europa.eu/research/leaflets/animal/page_69_fi.html
- ETT ry:n säännöt. 2013. Säännöt 2013. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry. [Viitattu 15.5.2013]. Saatavana: <http://www.ett.fi/yhdistys/saannot>
- Farm Animal Welfare Council. 16.4.2009. Five Freedom. [Verkkosivu]. Lontoo: Farm Animal Welfare Council. [Viitattu 8.4.2013]. Saatavana: <http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>
- Haapanen, M, Heikura, J. & Leino, K. 2004. Maatila liikeyrityksenä. Helsinki: WSOY.
- Hautala, H. 2003. Suomen talouselämän rakenne ja kehitys. Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, P., Lastikka, L., Tuunainen, P., Valaja, J. & Valkonen, E. 2011. Hyvinvoinnin mittaaminen erilaisten indeksien avulla: TGI (Tiergerechtheitsindex). [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu 16.5.2013].

Saatavana:

<http://mmm.multiedition.fi/laatuketju/www/fi/hankkeet/2010/tiivistelmat/broloppuraportti110511.pdf>

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uud. p. Helsinki: Edita Publishing.

Herva, T. & Munsterhjelm, C. 2003. Hyvinvointimittarit osaksi laatutyötä?. Suomen eläinlääkärilehti 2/2003, 79–81.

Herva, T., Hänninen, L., Jukola, E., Parviainen, T., Puurula, V., Ruoho, O., Salmi-
nen, S., Sandholm, P., Skutnabb, P., Tainio, R., Valros, A. & Westerholm, K.
2006. Tuotantoeläinten hyvinvointistrategia. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Maa- ja
metsätalousministeriö. [Viitattu 14.4.2013]. Saatavana:
http://www.mmm.fi/attachments/mmm/tiedotteet/5jwHnH57g/tuotantoelainten_hyvinvointistrategia.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1996. Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holma, U., Korhonen, T., Saloniemi, H. & Valros, A. 2005. Mitä eläimen hyvinvoin-
nilla tarkoitetaan?. Teoksessa: J. Helin, H. Teräväinen & A. Valros (toim.) Hy-
vinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 4–17.

Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2008. Tilastolliset menetelmät. 5. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Hänninen, L. & Valros, A. 2005. Eläinten siirto ja kuljetus. Teoksessa: J. Helin, H.
Teräväinen, A. Valros. (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maa-
seutukeskusten liitto, 34–41.

Hänninen, L., Raussi, S. & Telkänranta, H. 2005. Nauta. Teoksessa: J. Helin, H.
Teräväinen, A. Valros. (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maa-
seutukeskusten liitto, 48–57.

Jalava, J. 5.10.2005. Elintaso on tullut tuottavuudesta. [Verkkosivusto]. Helsinki:
Tilastokeskus. [Viitattu 22.4.2013]. Saatavana:
http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_01_05_jalava.html

Kaaro, K., Kuisma, A., Nopanen, A., Partanen, K., Perttilä, S. & Äijö, H. 2012. Si-
katalous. Helsinki: Opetushallitus.

Kankaanpää, L. 2012. Luonnonmukaisen tuotannon tilastot ja tiedonhaut: Toimi-
joiden ja tuotantoalojen yhteenveto ELY-keskuksittain 2012. [Verkkójulkaisu].
Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 11.5.2013]. Saatavana:
<http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/tilastot/luomu2012ep.pdf>

- Kortesniemi, P. 2012. Toimintakertomus 2011. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry. [Viitattu 16.5.2013]. Saatavana: http://ett.fi/sites/default/files/user_files/ETT%20Vuosikertomus%202011%2023.8.2012.pdf
- Kortesniemi, P. Ei päiväystä. Toiminnanjohtaja. ETT ry. Tarttuvista taudeista terveydenhuoltoon. Esitelmä. Ei julkaisu-aikaa. Seinäjoki.
- Kupsala, S. 2011. Eläinten aseman muuntuminen Suomessa. [Verkkajulkaisu]. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. [Viitattu 11.5.2013]. Saatavana: http://www.mmm.fi/attachments/elaimet/newfolder_20/64exP1ulA/Elainten_aseman_muuntuminen_Suomessa.pdf
- Kyyrä, J. 2012. Tilastotietoa sadan vuoden ajalta: Maatilat. [Verkkosivu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (Tike). [Viitattu 1.4.2013]. Saatavana: http://www.maataloustilastot.fi/maatilat_fi-0
- L 20.1.2006/62. Laki koe-eläintoiminnasta.
- Lauslahti, A. 25.4.2012. Suomi – vastuullisen lihantuotannon mallimaa – teoriasta kaupallistamiseen (Suvali 1). [Verkkajulkaisu]. Loppuraportti. [Viitattu 10.5.2013]. Helsinki: Crnet Oy. Saatavana: http://mmm.multiedition.fi/laatuketju/www/fi/hankkeet/2011/Loppuraportti__Suvali_-hanke.pdf
- Lihatarkastushenkilökunta teurastamoissa. 26.3.2013. Tietoa Evirasta. [Verkkosivu]. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 7.5.2013]. Saatavana: http://www.evira.fi/portal/fi/tietoa+evirasta/yhteystiedot/henkilohaku/lihantarkastushenkilosto_teurastamoissa/
- Luomajärvi, U. & Strohecker, K. 2001. Naudan ruokinnan suunnittelu ja toteutus. Teoksessa: A. Peltomäki, H. Teräväinen (toim.) Luomunaudan ja sian ruokinta ja hoito. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten liitto, 31–58.
- Luomutuotanto 2: Eläintuotannon ehdot. 2013. Eviran ohje 18217/3. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. [Viitattu 14.5.2013]. Saatavana: http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/lomakkeet_ja_ohjeet/luomutuotanto_2_elaintuotannon_ehdot_19-02-2013_netti.pdf
- Luonnonmukainen kotieläintuotanto. 2007. Maatalouden ympäristötuen erityistuet. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu 13.5.2013]. Saatavana: http://www.mavi.fi/attachments/mavi/ymparistotuki/5FyF6n4Xg/Luomuelain_2007_netti.pdf

- Maataloustukien merkitys. Ei päiväystä. Maatalouden tuilla turvataan kotimaisten elintarvikkeiden saatavuus ja kohtuulliset kuluttajahinnat. [Verkkosivu]. Helsinki: Maa- metsätalousministeriö. [Viitattu 11.5.2013]. Saatavana: <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/tuet/merkitys.html>
- Manninen-Leivo, E. 1999. Mitä eläinten hyvinvointi on?. Teoksessa: K. Alfors, P. Mälkiä & H. Teräväinen (toim.) Tuotantoeläinten hyvinvointi. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 14–20.
- Mikä on asetus? 25.6.2012. Euroopan unionin oikeuden soveltaminen. [Verkkosivu]. Brysseli: Euroopan komissio. [Viitattu 2.5.2013]. Saatavana: http://ec.europa.eu/eu_law/introduction/what_regulation_fi.htm
- Mikä on direktiivi? 25.6.2012. Euroopan unionin oikeuden soveltaminen. [Verkkosivu]. Brysseli: Euroopan komissio. [Viitattu 2.5.2013]. Saatavana: http://ec.europa.eu/eu_law/introduction/what_directive_fi.htm
- MMM osasto- ja yksikköjako. 1.1.2013. Organisaatio. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu 5.5.2013]. Saatavana: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/ministerio/6CMcxinA6/MMM_organisaatio_1_1_2013_ml_paallikot.pdf
- Munsterhjelm, C. 2005. Eläinten hyvinvoinnin arvioiminen maatilalla. Teoksessa: J. Helin, H. Teräväinen & A. Valros (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 42–46.
- Mäkelä, J., Niva, M. & Piironen, S. 2004. Luottavaiset suomalaiset? Kuluttajien näkemykset ruoan turvallisuudesta. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. [Viitattu 15.5.2013]. Saatavana: http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/4708/julkaisu_2004_4_luottavaiset.pdf
- Mälkiä, P. 1999. Miksi eläinten hyvinvointi on tärkeä asia?. Teoksessa: Ahlfors, K., Mälkiä, P. & Teräväinen, H. (toim.) Tuotantoeläinten hyvinvointi. Vantaa: Maaseutukeskusten liiton julkaisu nro. 938., 6-10.
- Niemi, J. 2005. Kannattaako panostus eläinten hyvinvointiin?. Teoksessa: J. Helin, H. Teräväinen & A. Valros (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 18–21.
- Niskanen, S. 2006. Tilatason jalostus. Teoksessa: S. Tauriainen (Toim.) Naudanlihantuotanto. Helsinki: Opetushallitus, 185–198.
- Organisaatio. 5.12.2012. Esittely. [Verkkosivu]. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. Saatavana: <http://www.evira.fi/portal/fi/tietoa+evirasta/esittely/organisaatio>

P 147/EEO/1997. Maa- ja metsätalousministeriön päätös nautojen pidolle asetettavista eläinsuojeluvaatimuksista.

P 18/EEO/1996. Maa- ja metsätalousministeriön päätös: Nisäkäs- ja lintulajeihin kuuluvien tuotantoeläinten lopettamiselle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset.

P 23/EEO/1997. Maa- ja metsätalousministeriön päätös: Eläinten teurastamiselle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset.

Partanen, K., Perttilä, S. & Siljander-Rasi, H. 2006. Sikojen rehut. Teoksessa: J. Helin, A. Nopanen, H. Siljander-Rasi (toim.) Sian ruokinta ja hoito. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten liitto, 27–36.

Perttilä, S. & Siljander-Rasi, H. 2006. Sian ruoansulatus ja ravinnontarve. Teoksessa: J. Helin, A. Nopanen, H. Siljander-Rasi (toim.) Sian ruokinta ja hoito. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten liitto, 14–26.

Suomen EU-jäsenmaksut. 15.3.2013. Suomi EU:ssa. [Verkkosivu]. Helsinki: Valtioneuvosto. [Viitattu 13.5.2013]. Saatavana: <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?nodeid=37961&contentlan=1&culture=fi-FI#.UZCPmqKWeZc>

Suomen virallinen tilasto (SVT). 17.6.2006. Elintarvikemenot ovat kasvaneet viidenneksen kahdessa vuosikymmenessä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 22.4.2013]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/ktutk/2006/ktutk_2006_2008-06-17_tie_002.html

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2012. Liitetaulukko 1. Bruttokansantuote (BKT) markkinahintaan 1975–2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.4.2013]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/vtp/2012/vtp_2012_2013-03-01_tau_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013a. Maatilojen rakenne: Maatilojen lukumäärä tuotantosuunnan mukaan alueittain vuonna 2012 sekä vuosina 1995 - 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (Tike). [Viitattu 1.4.2013]. Saatavana: http://www.maataloustilastot.fi/sites/default/files/maatilojen_tuotantosuunnat_la_ajennettu_taulukko_2012_ely_0.xls

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013b. Maatilojen rakenne: Kotieläintilojen lukumäärä tuotantosuunnan mukaan alueittain vuonna 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (Tike). [Viitattu 1.4.2013]. Saatavana: http://www.maataloustilastot.fi/sites/default/files/maatilojen_tuotantosuunnat_la_ajennettu_taulukko_2012_ely_0.xls

- Tauriainen, S. 2006. Naudanlihantuotanto Suomessa ja Euroopassa. Teoksessa: S. Tauriainen (Toim.) Naudanlihantuotanto. Helsinki: Opetushallitus, 8–11.
- Telkänranta, H. & Valros, A. 2005. Sika. Teoksessa: J. Helin, H. Teräväinen, A. Valros. (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten liitto, 58–71.
- Terveysluokitus. 2013. Kansallinen terveyslukuitus estää tarttuvien sikatautien leviämistä. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Eläintautien torjuntayhdistys ETT ry. [Viitattu 16.5.2013]. Saatavana: <https://www.sikava.fi/sikarekisteri/index.php?id=4>
- Tirkkonen, M. 1999. Eläinten tuotantoympäristön vaatimukset. Teoksessa: K. Ahlfors, P. Mälkiä & H. Teräväinen (toim.) Tuotantoeläinten hyvinvointi. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 36–44.
- Täydentävät ehdot - Eläinten hyvinvointi. 23.1.2013. Eläinsuojelun valvonta. [Verkkosivu]. Helsinki: Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. Saatavana: http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/taydentavat_ehdot/
- Valros, A. 2005. Eläimen käyttäytyminen ja hyvinvointi. Teoksessa: J. Helin, H. Teräväinen & A. Valros (toim.) Hyvinvoiva tuotantoeläin. Vantaa: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 22–26.
- Valtioneuvoston kanslia. 22.6.2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. [Verkkosivu]. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Saatavana: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
- Wahlberg, B. 2010. Eläinten oikeudellinen hyvinvointi. Maatilan Pellervo, 6-7
- Welfare Quality project. Ei päiväystä. Welfare Quality®: Science and society improving animal welfare in the food quality chain. [Verkkosivu]. Lelystadt: Welfare Quality project. [Viitattu 16.4.2013]. Saatavana: <http://www.welfarequality.net/everyone/26536/5/0/22>

LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

1. Käsitteistö: mitä mielestänne tarkoittaa eläimen hyvinvointi?
2. Mihin seikkoihin eläinten hyvinvointiasioissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota?
3.
 - a) Minkälainen käsitys teillä on eläinten hyvinvoinnin tasosta suomessa, verrattuna muuhun Eurooppaan? Onko eläinten hyvinvoinnille annettu enemmän painoarvoa Suomessa kuin Euroopassa?
 - b) Miten arvioisitte kuluttajien tietämyksen tasoa eläinten hyvinvointiasioihin liittyen
4. Kenen vastuulla näette kuluttajien valistaminen olevan?
 - a) Tuottaja
 - b) Elintarvikeyhtiö
 - c) Kauppa
 - d) Ravintolat
 - e) Media
 - f) Viranomaiset (AVI jne.)
 - g) tutkimuslaitos (MTT jne.)
 - h) Muu, mikä: _____

5. Miten valistus olisi paras toteuttaa?
- a) Tietoa tuotepakkauksissa
 - b) Internet-sivut
 - c) TV-mainoksissa
 - d) Lehtimainoksissa
 - e) Tilavierailut
 - f) asiakaslehti
 - g) myyntimateriaali
 - h) Muu, mikä: _____
- 6.
- a) Mistä teille itsellenne olisi tärkeää saada lisätietoa eläinten hyvinvointiin liittyen?
 - b) Mistä teidän mielestänne kuluttajien olisi tärkeää saada lisätietoa eläinten hyvinvointiin liittyen?
7. Millainen vaikutus ja merkitys rehustuksella ja ruokinnalla mielestänne on eläinten hyvinvointiin
8. Miten eläinten jalostus vaikuttaa mielestäsi eläinten hyvinvointiin ja terveyteen?
9. Mikäli jostakin eläinten hyvinvointia lisäävästä lisätoimenpiteestä saisi korvausta, mitä olisitte halukas tekemään omien resurssien puitteissa?